

TATO ANALÝZA JE VÝSTUPEM PROJEKTU TL05000626 „ODBORNÁ KOMUNIKACE
JAKO NÁSTROJ POSILOVÁNÍ SPOLEČENSKÉ ODOLNOSTI V POSTFAKTICKÉ DOBĚ“,
PODPOŘENÉHO TECHNOLOGICKOU AGENTUROU ČR. NOSITELEM PROJEKTU
JE ÚSTAV MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ, V. V. I.

ONDŘEJ DITRYCH, JAKUB EBERLE A ASYA METODIEVA (EDS.)
SVĚT V PROMĚNÁCH 2023: ANALÝZY ÚMV

VYDAL ÚSTAV MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ, V. V. I., V PRAZE ROKU 2023.

© ÚSTAV MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ, V. V. I., PRAHA 2023

VĚDECKÝ REDAKTOR: PHDR. VLADIMÍR TROJÁNEK

LAYOUT: WWW.PUBLIKUM, PAVLA CHADIMOVÁ

TISK: PETR DVOŘÁK – TISKÁRNA, DOBŘÍŠ

ISBN 978-80-87558-40-9

ANALÝZY ÚMIV

SVĚT V PROMĚNÁCH 2023
ONDŘEJ DITRYCH, JAKUB EBERLE
A ASYA METODIEVA (EDS.)
➤ ÚSTAV MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ

- 10 ÚVOD
* ONDŘEJ DITRYCH, JAKUB
EBERLE A ASYA METODIEVA
- 16 INVESTING IN UKRAINE:
CHALLENGES AND PROSPECTS
FOR THE EUROPEAN UNION
AND CZECH INVESTORS
* FEDERICA CRISTANI
- 22 MARSHALLŮV PLÁN
PRO UKRAJINU? NEJEN
OBROVSKÉ PŘÍLEŽITOSTI,
ALE TAKÉ VÁŽNÁ RIZIKA
* DANIEL ŠITERA
- 28 OD PRÁZDNÝCH DEKLARACÍ
K ČINŮM: ZMĚNA VNÍMÁNÍ
EVROPSKÉ ZÁVISLOSTI NA
RUSKÝCH DODÁVKÁCH PLYNU
PO INVAZI NA UKRAJINU
* MARTIN LARYŠ
- 36 A MANIFESTO FOR THE
CZECH MEMBERSHIP IN
NATO'S NUCLEAR SHARING CLUB
* MATÚŠ HALÁS

- 42 VĚTŠINOVÉ HLASOVÁNÍ
O ZAHRANIČNÍ POLITICE EVROPSKÉ
UNIE: VSTRÍCNÝ PŘÍSTUP JE
VE SVĚTLE GEOPOLITICKÝCH
VÝZEV V ČESKÉM ZÁJMU
* JAN KOVÁŘ A JAKUB EBERLE
- 58 RIZIKO TRIUMFALISMU: RUSKÁ
AGRESE A ZNOVUVZKŘÍŠENÍ
STŘEDNÍ EVROPY
* DANIEL ŠITERA A JAKUB EBERLE
- 66 DOES CENTRAL EUROPE WANT
THE WESTERN BALKANS IN
THE EUROPEAN UNION?
* ASYA METODIEVA
- 72 DOPADY RUSKÉ AGRESE
NA UKRAJINĚ
NA BLÍZKOVÝCHODNÍ BEZPEČNOST:
KDO JSOU (PROZATIMNÍ)
VÍTĚZOVÉ A PORAŽENÍ?
* JAN DANIEL

- 78 RUSSIA'S WAR ON UKRAINE AND
THE FOOD SECURITY IN THE
MIDDLE EAST AND NORTH AFRICA
* CLÉMENT STEUER
- 84 THE CYBERSECURITY IMPLICATIONS
OF RUSSIA'S WAR ON UKRAINE
* LINDA MONSEES
- 90 RUSSIA'S WAR ON UKRAINE
AND CHINA'S NEXT MOVE
* JAN ŠVEC
- 96 ČESKO-AFRICKÉ VZTAHY PO
RUSKÉ INVAZI NA UKRAJINU:
HLEDÁNÍ CESTY ZE
VZÁJEMNÉHO ODCIZENÍ
* ONDŘEJ HORKÝ-HLUCHÁŇ
- 104 O AUTORECH

ÚVOD

ONDŘEJ DITRYCH, JAKUB EBERLE
A ASYA METODIEVA

Pro stát v srdci evropského kontinentu, jakým je Česká republika, není v současné mezinárodní politice větší téma než ruská válka proti Ukrajině a její dalekosáhlé politické a bezpečnostní dopady. Právě těmto dopadům je proto věnována i letošní ročenka české zahraniční politiky, již už téměř dvě desetiletí, v různých podobách, vydává Ústav mezinárodních vztahů. Ve dvanácti kapitolách se výzkumníci a výzkumnice ÚMV zaměřují na konkrétní problémy podle své expertizy, které v této souvislosti stojí před českou zahraniční politikou, jež tváří v tvář současným turbulencím a po úspěšně zvládnutém předsednictví v Radě EU, jemuž musel zahraničněpolitický aparát věnovat soustředěnou pozornost, hledá novou, svěbytnou a sebevědomou podobu.

Podobně jako předchozí ročníky výročních *Analýz* má i tato kniha ambici z nezávislých odborných pozic přispět k procesu formování české zahraniční politiky ve světě, který vedle systémových výzev, jakými jsou nástup nových přelomových technologií a dalekosáhlé dopady probíhající změny klimatu, nebo translokální, *nomadické* vzpoury proti liberální politice, stále více formuje i geopolitické soupeření a s ním související rostoucí štěpnot globálního řádu a jeho normativních základů. Přináší do české diskuse o mezinárodních dopadech ruské agrese neotřelé, avšak odborně spolehlivě podepřené pohledy. Zároveň je, v souladu s duchem projektu TA ČR ÉTA *Odborná komunikace jako nástroj posilování společenské odolnosti v postfaktické době (CURIE)*, jehož je výstupem, prezentuje inovativním způsobem tak, aby mohly co možná nejvíce dopadnout na úrodnou půdu jak ve státním aparátu, který českou zahraniční a bezpečnostní politiku formuje a provádí, tak u širší veřejnosti s cílem povzbuzovat otevřenou a věcnou debatu o mezinárodní politice ve veřejném zájmu.

Proto jsme letos přikročili k zásadnější úpravě konceptuálního rámce i formátu našich analýz. Výsledkem je jejich nová podoba s titulem *Svět v proměnách*. Analytické příspěvky zde obsažené neztrácí nic na své hloubce a opoře ve faktech. Zároveň usilují o to, aby byly díky živé a vypointované formě i infografikám prostředkujícím složité vztahy přístupnější pro diplomaty a státní úředníky, politiky, novináře i širokou veřejnost. *Svět v proměnách* rovněž neopouští dlouhodobé zaměření *policy* analýz ÚMV na téma českých zájmů. Byť letos neuplatňujeme před několika lety oživený rámec pro jeho vyhodnocení na základě kritérií relevance, konsenzu a vnější přijatelnosti, každá z kapitol se tím, co je v dané oblasti českým zájmem a jak je možné jej naplňovat, zabývá. V neposlední řadě byl nový formát zvolen tak, aby byl komplementární s dalšími sériemi a formáty odborných analytických výstupů, které ÚMV vydává.¹

Všechny příspěvky v letošních *Analýzách* spojuje téma ruské války proti Ukrajině. Zároveň dokládají, jak dalekosáhlé důsledky tento konflikt má, a nasvěčují význam odpovídající reakce na ruskou agresi v celé řadě jejích složitých souvislostí. Federica Cristani se ve své kapitole věnuje pro české zájmy vysoce relevantnímu tématu budoucích investic při poválečné obnově Ukrajiny. Vyhodnocuje příležitosti, ale i rizika a vý-

zvy, jimž evropské společnosti čelí, a uzavírá, že pro přípravu rekonstrukční fáze je třeba užší koordinace mezi vládami a soukromým sektorem, jejíž nedostatek je v současnosti hlavní překážkou proudu přímých zahraničních investic. Téma rizik – vedle příležitostí – souvisejících s hospodářskou obnovou Ukrajiny zkoumá hlouběji ve svém navazujícím příspěvku i Daniel Šitera. Rétorika EU vzbuzuje velká očekávání, která ovšem nemusí dojít naplnění. Na ukrajinskou společnost mohou naopak tvrdě dopadnout důsledky reforem, které EU bude požadovat. Při rekonstrukci Ukrajiny je pak klíčové, tvrdí, řídit se především potřebami místních aktérů – které se ale nemusí vždy shodovat s ekonomickými zájmy českých či evropských firem.

Následující kapitola Martina Laryše zachycuje radikální proměnu vnímání ruských energetických dodávek ze strany Česka i EU jako celku. Ukazuje, jak Unie za poslední rok zcela přehodnotila své závislosti na Rusku a učinila velký krok směrem k diverzifikaci energetického *mixu*. Řada velkých výzev ale EU i Česko stále čeká, argumentuje, a příští dva roky budou kritické pro dokončení započatých změn.

Matuš Halás ve svém provokativním příspěvku diskutuje výhled zapojení ČR do programu sdílení jaderných zbraní NATO během příští dekády. Argumentuje, že ČR se musí adaptovat na výzvy, které přináší nová bezpečnostní a geopolitická situace, díky níž se na evropský kontinent vrátila velká konvenční válka, analyzuje transformaci českých ozbrojených sil a vypichuje faktory umožňující ČR přijmout novou, ambicióznější roli v alianční bezpečnosti a obraně.

Jan Kovář a Jakub Eberle poté otevírají v české debatě citlivé téma rozšíření rozhodování kvalifikovanou většinou (QMV) v EU do oblasti Společné zahraniční a bezpečnostní politiky. V kontextu ruské války proti Ukrajině argumentují, že je přínosem pro české zájmy, zejména udržení tvrdé pozice proti Ruské federaci a zajištění reálné perspektivy rozšíření EU o Ukrajinu, Moldavsko a dosud nezačleněné státy západního Balkánu.

Další čtyři kapitoly nabízejí na konflikt perspektivy regionální. Daniel Šitera a Jakub Eberle pozorují novou dynamiku v sebezpojetí střední Evropy, která ji vzdaluje občas dobrovolné marginalizaci v evropské politice, a naopak vede k přijetí aktivní a věrohodné role zejména v otázce vnějšího působení EU. Sebevědomí je podle nich na místě, zároveň je však třeba varovat před triumfalismem a nepálit zbytečně mosty, které mohou přispívat k integraci rozrůzněných pozic v evropském politickém prostoru. To se, uzavírají, týká i visegrádské spolupráce. Asya Metodieva poté sleduje konkrétní vývoj vztahů mezi státy střední Evropy a západního Balkánu, kde v důsledku maďarské pozice vůči Ukrajině přestala hrát výraznější roli Visegrádská skupina. Oživení rozšiřovacího procesu EU však přineslo novou dynamiku a Česko dokázalo prosadit řadu konkrétních kroků v rámci předsednictví Rady EU. Do budoucna bude důležité tuto dynamiku udržet, k čemuž může přispět i zapojení dalších regionálních formátů, uzavírá.

Jan Daniel obrací svým příspěvkem pozornost k regionu Blízkého východu, pro který je v současnosti určující konstelace asertivních místních mocností a ekonomická a sociální nestabilita. Předvídá, že ruská pozice na Blízkém východě bude pravděpodobně slábnout, výsledkem ale nebude větší stabilita. EU včetně ČR tak stojí před výzvami, jak účinně reagovat na krize ve svém jižním sousedství, nad nimiž mají stále menší kontrolu. Clément Stauer následně rozebírá podrobněji destabilizující dopady ruské války proti Ukrajině na Blízkém východě v oblasti potravinové bezpečnosti. Upozorňuje, že vzhledem k jejich významu by téma zemědělství a životního prostředí měla v unijním přístupu k regionu získávat více pozornosti. Unie a ČR by měly podporovat místní vlády v odstraňování hlubších příčin současné nestability, mj. podporou zranitelných skupin, udržitelného zemědělství a potravinové soběstačnosti, říká závěrem.

Kapitola Lindy Monsees zavádí čtenáře k *neteritoriálnímu* rozměru ruské války proti Ukrajině, do oblasti kybernetické bezpečnosti. Zabývá se otázkami moci, legitimity a odpovědnosti soukromých technologických společností v době války. Zkoumá roli těchto aktérů v provádění, předcházení a analýze kybernetických útoků během probíhajícího konfliktu a poukazuje na to, že státní aparát a odborníci v oblasti IT by měli chápat kybernetickou bezpečnost jako společenské téma, které pro účinnou reakci na vznikající zranitelnosti vyžaduje technologickou, vojenskou, ale také sociologickou a politickou expertizu.

Žádná souhrnná analýza dopadů války by nemohla být úplná bez příspěvku věnovanému Číně. Jan Švec ve své kapitole rozebírá podvojnou roli Pekingu, který na jedné straně udržuje ekonomické a diplomatické vztahy s EU a USA, na druhé straně stejně tak i spolupráci s Ruskou federací. Evropská unie by podle jeho mínění měla přesvědčovat Čínu, že zlepšení vzájemných vztahů pro ni bude výhodnější než poskytování další podpory ruskému státu.

V závěru se publikace vrací k regionálnímu tématu kapitolou Ondřeje Horkého-Hlucháně, která se zaměřuje na českou politiku vůči Africe a oceňuje snahu české diplomacie udržet zájem o kontinent i po očekávaném přesunu zdrojů do východní Evropy. Zároveň však upozorňuje na rizika geopolitického vnímání Afriky jako bojiště mezi Západem a Ruskem (popř. Čínou), které naráží na nepochopení lokálních aktérů a může být v konečném důsledku kontraproduktivní.

Pevně doufáme, že *remake* ústavních analýz v podobě *Světa v proměnách* si najde své čtenáře a bude věcným i aktuálním příspěvkem do probíhajících diskusí o české zahraniční politice. *Mutantur mutantí*, a flexibilní kompetentní a citlivá veřejná politika – včetně zahraniční – vyžaduje setrvalou, relevantní, věcnou, na faktech založenou a zároveň kritickou expertní analýzu.

- 1 K jejich odběru podle zvolených témat zájmu je možné přihlásit se na <https://www.iir.cz/policy-news>.

INVESTING IN UKRAINE: CHALLENGES AND PROSPECTS FOR EUROPEAN UNION AND CZECH INVESTORS

FEDERICA CRISTANI

Russia's aggression against Ukraine makes investors take risks and worry about their future business.¹ European investors in Ukraine face tremendous challenges. There are two main groups of challenges for the EU investors (including the Czech ones): first, the immediate challenges that investors are addressing in their day-to-day business management; and second, the prospects – and again, challenges – for the post-war reconstruction phase, which are mainly related to the difficulties of engaging in long-term projects.

Some companies have already decided to relocate their offices and commercial operations in Ukraine, either moving them to the western part of Ukraine, or to neighbouring countries, like Poland. Czech investors also struggle in this respect. Currently, Czech companies have more than 200 offices and subsidiaries in Ukraine.

Foreign direct investment (FDI) inflows to Ukraine had already been quite modest in the past years. Ukraine faced important outflows in 2014, after the annexation of Crimea, and later during the COVID-19 pandemic. But since the beginning of the war, the situation has dramatically worsened. While FDI to Ukraine amounted to 595.6 million EUR in December 2021, it immediately decreased to -597.55 million EUR (with FDI outflows drastically exceeding FDI inflows) in February 2022. In the following months, thanks to loans and aid from external donors and some national incentives, FDI started to increase again, reaching 187.88 million EUR in September 2022, with the highest volume of FDI coming from European Union (EU) Member States.² The dramatic drop in FDI shows the impact of the invasion on Ukraine's economy, which in turn is also affecting global investment flows.³

DOING BUSINESS IN UKRAINE: COSTLY AND RISKY

The war has increased the costs of doing business in Ukraine. Suffice to recall the recurrent problems linked to the shortage of employers or the logistic problems. Since the war in Ukraine began, risks of investing in the country remain high. Yet, the Ukrainian government have been trying to encourage FDI flows. In particular, several incentives for FDI were adopted in the creation of industrial parks. The support of the EU is crucial for investors in Ukraine, but this support is not sufficient at the moment. Although the EU has exclusive competence in FDI, so far it has not taken any significant steps in addressing the FDI situation in Ukraine, leaving each member state to address the is-

sue on its own. And in turn, the member states do not seem to coordinate among themselves in this matter. The war makes it difficult for investors to engage in long-term projects. However, a number of prospects seem to be opening up for the reconstruction phase, both in the short and in the long-term.⁴

The short-term goal for Ukraine is to maintain macroeconomic stability in its territory and ensure a solid economic basis for the recovery. International partners are already supporting Ukraine in the form of grants or loans. The international support includes the EU-funded “Rebuild Ukraine Facility”, the International Monetary Fund’s “Account for Ukraine”, the European Bank for Reconstruction and Development’s (EBRD) 2 billion EUR resilience package, and a multi-donor platform led by the World Bank.

The long-term macroeconomic policies should focus on the reconstruction. This will also allow for “building back better” the investment climate. Ukraine has sustained losses amounting to 565 billion EUR since the beginning of the war. And according to the EBRD, around 60% of Ukraine’s GDP was generated in territories that are now directly affected by the war, like the Donbass region. Public and private investment will be needed for large sectors of the Ukrainian economy, like businesses’ factories and public infrastructures. To attract long-term FDI, Ukraine would need to (re-)build its legal framework. Even before the war, the country was developing a number of reforms to improve its investment environment. Still, challenges remain, especially when it comes to establishment and licensing procedures, public procurement efficiency and anti-corruption regulation.

THE CZECH APPROACH: INVESTMENT INTEREST, NEED FOR COORDINATION

Many foreign companies in Ukraine have relocated their business abroad. This is also the fate of Czech companies operating in Ukraine. More than 1/3 of them have offices in areas of conflict and/or in the occupied territories.⁵ Many Czech companies are still in Ukraine, but most of them are relocating their offices to the western part of Ukraine, and thus keeping their everyday business alive. A growing number of Czech companies are waiting for the post-war reconstruction to start before they enter certain segments of the markets – especially in the agriculture, industry and energy sectors. A key question is how to access state guarantees – an issue that is currently under discussion at the parliamentary level in Czechia.

Another big question is the possible establishment of funds, either from the European Commission or from the Czech government, for companies that will participate in the post-war reconstruction. Czech companies, which are mainly small and medium enterprises, fear being left out of the group receiving these benefits as preference will likely rather be given to bigger companies from other countries.

At the same time, initiatives are being taken at the national level to help Czech businesses in Ukraine. In March 2022, the Czech Ministry of Industry and Trade established a working group which includes ministerial representatives, and representatives of the Confederation of Industry, the Chamber of Commerce and the Confederation of Employers' and Business Associations in order to monitor the situation in Ukraine and prepare long-term projects for the Czech industry. At the same time, the agency CzechTrade has launched the Export for the Reconstruction of Ukraine program in cooperation with the Ministry of Industry and Trade and the agency CzechInvest in order to increase the collaboration between Czech and Ukrainian companies. Moreover, the Ministry created the "Business Club of Ukraine", a platform that Czech companies can join in order to be immediately put in contact with their Ukrainian counterparts and be involved in business projects in Ukraine.

On 31 October 2022, Ukraine and Czechia signed a Memorandum on further economic and political cooperation. In particular, Prague commits to participate in the reconstruction of the Dnepropetrovsk Oblast, the main industrial region in Ukraine – and a major hub for relocated enterprises. The focus would be on reconstruction projects in the fields of energy, transport, education and healthcare.⁶ The Czech government has the opportunity to play a role in the reconstruction of post-war Ukraine. The country can be a model case for future reconstruction projects in other war-torn territories (e.g. in Africa).

However, what is still lacking at the national level is an efficient coordination among all relevant stakeholders. This is true especially when considering, for example, the role of non-governmental organizations (NGOs). While they have had an important role – and success – in fundraising campaigns for Ukraine, they have not engaged with (a) national government(s) and/or business companies for possible joint activities. And traditionally, NGOs can play an essential role in reconstruction phases, since they are able to link (a) state(s) and civil society and favour cooperation.

INCENTIVES FOR INVESTORS

The foreign investors and relevant stakeholders in this case share a feeling of “waiting for what the future holds”. At the same time, they are engaging in long-term projects, like the “Business Club of Ukraine”, which seems to be going in the right direction of favouring – and possibly increasing – FDI to Ukraine.

One of the main obstacles to the promotion of FDI to Ukraine is insufficient coordination among the relevant public and private actors. To address this issue with a long-term programme, it is necessary to coordinate all the relevant efforts at all levels. In particular, governments and multilateral institutions (e.g. the EBRD) can coordinate their activities to provide subsidies (e.g. tax incentives) to companies investing in Ukraine. At the same time, international cooperation would be essential for supporting Ukraine in (re-)building its regulatory (investment) environment.

- The Russian aggression against Ukraine has had a severe impact on FDI inflows to the latter country.
- Foreign companies are waiting to engage in long-term post-war reconstruction projects in Ukraine. However, an open question in this case is how to access incentive funds and state guarantees.
- National governments and international organisations should address the lack of coordination among the relevant stakeholders and thus create a relevant network of players that will be prepared to join the post-war reconstruction phase in Ukraine.

ENDNOTES

- 1 This research is partly based on notes from meetings held with the Ministry of Foreign Affairs, the Ministry of Industry and Trade and the Confederation of Industry of the Czech Republic, and the Kyiv branch of the Czech Trade Promotion Agency. The author would like to express her gratitude to the government officials and experts for their time and interest in the project.
- 2 CEIC (2022): *Ukraine Foreign Direct Investment, 2010–2022. CEIC Data.*
- 3 United Nations Conference on Trade and Development (2022): *World Investment Report 2022*. Geneva: United Nations Publications, p. 3.
- 4 Dnipropetrovsk Investment Agency (2022): *Dnipropetrovsk region – Czech Republic: deepening of cooperation*. Available from: <https://dia.dp.gov.ua/en/dnipropetrovsk-region-czech-republic-deepening-of-cooperation/>.
- 5 See Šitera, this volume.
- 6 Association of Business Service Leaders (2022): *Due to the war in Ukraine, a growing number of companies are moving their Ukrainian teams to the Czech Republic*. Available from: <https://www.absl.cz/du-to-the-war-in-ukraine-a-growing-number-of-companies-are-moving-their-ukrainian-teams-to-the-czech-republic/>.

MARSHALLŮV PLÁN PRO
UKRAJINU?
NEJEN OBROVSKÉ
PŘÍLEŽITOSTI, ALE TAKÉ
VÁŽNÁ RIZIKA

DANIEL ŠITERA

Poválečná obnova Ukrajiny bude největším rekonstrukčním úsilím v Evropě po druhé světové válce. Zatím je odhadována na sumu okolo 350 mld. EUR.¹ Evropská unie se staví do role hlavního patrona tohoto úsilí, a to i s ohledem na kandidátský status Ukrajiny a dalších států východní Evropy. Masivní obnovu a brzké členství Ukrajiny podporuje také Česko.

Evropský diskurz rámuje ukrajinskou obnovu jako sadu vzájemně prospěšných win-win příležitostí. Unie se zaváže k jakémusi Marshallovu plánu pro Ukrajinu. Masivní investice – především formou výhodných půjček, ne veřejných grantů – podpoří transformaci ukrajinské ekonomiky, díky níž se země udržitelně integruje do tržních struktur EU. Na oplátku pak ukrajinská vláda otevře dveře evropským firmám, které dostanou lví podíl na samotné obnově, zatímco ukrajinské – nerostné a lidské – zdroje uspokojí hon EU za vlastními cíli zelené a digitální suverenity.

Takové pojetí ale vytěšňuje rizika, která stojí na obou stranách této údajné win-win strategie. Finanční kapacity i politická vůle na straně EU a členských států není neko-
nečná. Unie nemusí vůbec dostát svým deklarovaným politickým i finančním závazkům. Zároveň Brusel a další členské státy zůstanou v pokušení od Ukrajiny vymáhat bolestivé ekonomické a politické reformy ve jménu hospodářské konkurenceschopnosti, dobrého vládnutí nebo boje proti korupci.

Současná euforie se tak dlouhodobě může zvrátit v pravý opak. Politická legitimita celého procesu bude v očích velké části Ukrajinců nahlodána jako pouhá západní „kolonizace“. V EU naopak převládne příběh o nevděčnosti Kyjeva za poskytnutou pomoc. Chceme-li takovému scénáři zabránit, měli bychom si tato rizika v první řadě otevřeně přiznat a začít o nich mluvit.

PROBLÉM: MARSHALLŮV PLÁN

Metafora Marshallova plánu má řadu nedostatků. Hlavním je, že z ní vyplývající přestřelená mezinárodní očekávání se promění v oprávněný pocit křivdy ukrajinské populace z jejich nenaplnění. Není totiž těžké si představit, že Ukrajinu čeká spíše opakování přístupu EU z let 2013 až 2022 ve větším měřítku. Toto období nepoznamenala jen první ruská agrese. Odstartovalo ho totiž lavírování EU ohledně půjčky Ukrajině s tvrdými restrukturalizačními podmínkami, a následně uzavřením asociační dohody mezi EU a Ukrajinou, která nenaplnila očekávání.² V důsledku ničivé ruské války se EU opět zavazuje k finančním závazkům, které nemusí splnit. Stále přitom u Ukrajiny předpokládá dalekosáhlé reformy, za něž běžně nabízí nejistý příliv přímých zahraničních investic a velmi nehmamatelný příslib členství.

Pro Ukrajinu se chystá široká mezinárodní pomoc v řádu stovek miliard eur, jejíž organizaci si nárokuje EU. Jenže mezi roky 2014 a 2022 poskytla Ukrajině pouhých 17 mld. EUR, převážně formou makrofinanční pomoci (*de facto* zvýhodněnou půjčku zemi s garancí EU).³ Stejně EU jedná i v období války, když se už v květnu *zavázala* poskytnout 9 mld. EUR na běžný chod země, ale do konce roku 2022 stihla *realizovat* pouhých 7,2 mld. EUR. K tomu lze samozřejmě v tomto výjimečném roce připočíst pomoc přímo z členských států a jinou unijní pomoc v hodnotě dalších 12,5 mld. EUR.⁴ Nicméně závazek EU poskytnout další makrofinanční pomoc v hodnotě 18 mld. EUR pro rok 2023 již zůstal obětí pokračujících rozepří mezi členskými státy. Neschopnost plně a včas realizovat závazky v hodnotě jednotek miliard tak vrhá pochyby na schopnost a ochotu Unie realizovat řádově vyšší závazky na rekonstrukční pomoc.

Evropská unie běžně kompenzuje nižší reálnou pomoc příslibem příchodu soukromých investorů (viz kapitola F. Cristianí). Avšak období po uzavření asociační dohody, jež obsahuje i obchodní a investiční dohodu, nahrává skepticizmu. Touto dohodou předepsané bolestivé reformy privatizace, liberalizace a otevírání státních zakázek nevedly k příslibeným investicím.⁵ Roční příliv zahraničních investic dále nerovnoměrně klesal z nejvyšší hodnoty 8 % HDP v roce 2008 k 3,8 % v roce 2021. Tyto reformy se nyní balí do jakéhosi Marshallova plánu a kandidátského statusu. Od ukrajinské vlády se tak vlastně očekává, že *západní* pomoc přefiltruje do investičních pobídek pro *západní* firmy a další subjekty ve formě státních zakázek. Takové převzetí kontroly nad hospodářskou budoucností nemusí přivítat domácí sektory ekonomiky i společnosti, které z ní nebudou profitovat.

Největším poraženým se může stát pracovní síla, jakkoli je klíčová pro úspěch celého poválečného úsilí. Nejen ruská agrese, ale i radikální osekání sociálního státu a liberalizace pracovního trhu ale dále hrozí způsobovat masivní pracovní emigraci.⁶ Místo zamýšleného přilákání zahraničních investorů byla již v minulých letech Ukrajina více závislá na přílivu remitencí, tedy finančních transferech zasílaných ukrajinskou emigrací domů. Ty od roku 2014 vystřelily až k předválečným 11 % HDP, nejvyššímu číslu v Evropě. Přes 7,5 mil. válečných uprchlíků v zahraničí toto číslo zvýší. Další liberalizace pracovních a sociálních práv tuto emigraci zpět nepřiláká.

IMPLIKACE PRO ČESKO: NEZIŠTNÁ POMOC?

Česko se od počátku války chovalo příkladně. Vojenskou pomoc poskytlo mezi prvními a přijalo nejvíce ukrajinských uprchlíků na počet obyvatel. Praha v průběhu předsednictví

Rady EU i po něm prosazuje maximální pomoc zemi ve všech ohledech právě v duchu popsané win-win strategie. S tím se ale vážou i zmíněná rizika a „kolonizační“ pokušení.

Politické i byznysové elity rámuji obnovu Ukrajiny jako velkou příležitost, zatímco se připravují na (středo)evropskou soutěž o maximalizaci zisků z ní (viz kapitola D. Šitery a J. Eberleho). Toto rámování samozřejmě ve snaze udržet evropskou (po)válečnou pozornost podporuje i ukrajinská vláda. Podle českých představitelů je tak údajně „důležité, aby si české subjekty, ať už firmy, vysoké školy nebo neziskové organizace, maximálně ukrojily z koláče obnovy, který bude na stole“.⁷ Praha přitom na tento stůl hodlá přihodit v dalších třech letech *jen* 1,5 mld. CZK (120 mil. EUR), z toho ročně 415 mil. CZK na humanitární pomoc a 85 mil. CZK na rekonstrukční úsilí firem.

Nejkonkrétnější projekt zatím představilo Ministerstvo obrany ČR ve spolupráci se zbrojním průmyslem. Ten odhaluje obecnou problematiku statistického započítávání pomoci, která na Ukrajinu nemusí ani dorazit: hodlá totiž vybudovat společné klastry zbrojního odvětví, které budou umístěny „v bezpečném zázemí v Česku“.⁸ Poukazuje ale také na české uvažování o tom, kdo samotnou obnovu finančně pokryje a jaká v ní bude ukrajinská role. Česko-ukrajinskou spolupráci mají financovat „mezinárodní donoři“ včetně skandinávských zemí či Spojených států. České firmy se pak spolehnou na organizovaný dovoz levných ukrajinských techniků „do výroby“. Z českého pohledu jde tedy o jednoznačně výhodné schéma – což již nemusí nutně platit z pohledu Ukrajiny.

Praha by proto měla dbát na to, aby benefity evropské pomoci získala především Ukrajina, a až následně byla tato pomoc výhodná také pro Česko. Výše zmíněné a další výroky ale naznačují, že hájeny budou hlavně zájmy českých firem. Válka také nezměníla absolutně nic na předválečném volání českého průmyslu po dovozu levných ukrajinských pracovníků. Sama válečná migrace již do budoucna zvýšila českou pracovní sílu zřejmě až o 2,2 %.⁹ Právě tato pracovní síla ale bude chybět v poválečné Ukrajině.

VÝHLED: LABORATOŘ UKRAJINA

Pro Ukrajinu, EU i Česko připraví poválečná obnova sérií výzev, nikoli čistě sadu win-win příležitostí. Největší z nich bude uhlídat pokušení EU učinit z Ukrajiny laboratoř pro testování svého geopolitického apetitu.

Evropská unie se zřejmě pokusí najít všechny cesty k zajištění svých závazků, včetně právního vyvlastnění zmražených ruských aktiv. I přesto pravděpodobně nemusí kvů-

li vlastním hospodářským problémům a novým krizím plně a včas plnit mezinárodní očekávání. Evropští i další mezinárodní donoři navíc své půjčky a granty historicky podmiňovali různými reformami, čímž zprostředkovaně získali politickou kontrolu nad průběhem rekonstrukce. Často necitlivé vyhodnocování reforem jako nedůsledných pak používali jako ospravedlnění nepřesvědčivého hospodářského oživení i zdržování přístupového procesu. Pokud by se historie opakovala, podpora místních politických sil, které *de facto* nemají na výběr, se může dlouhodobě přelít do posílení národoveckých tendencí a obratu proti Bruselu – ale nakonec nepřímo i Praze.

Z veřejných prostředků na obnovu ukrajinské ekonomiky a investičních pobídek nejspíše budou profitovat především evropské firmy, na ně napojení domácí subdodavatelé, a snad ještě ukrajinští oligarchové. Evropští investoři na Ukrajinu nemusí dorazit v očekávaném množství, nicméně investiční závislost na nich a exportní závislost na EU napříští definují směřováním ukrajinské ekonomiky. Prvotně to může způsobit rapidní růst vybraných strategických odvětví, ale takové investice mají tendenci se koncentrovat do velkých měst a stabilních (západních) regionů země, např. do slibného odvětví IT služeb v Kyjevě. Nejvíce zničené a venkovské regiony z příchodu zahraničního kapitálu zpravidla získávají výrazně méně, nebo vůbec nic. Ukrajina se stane extrémně ekonomicky závislou na EU, zatímco nově vznikající regionální nerovnosti by mohly podnitit zmíněnou politickou polarizaci.

Demografický pokles bude spíše pokračovat, protože kromě přímých obětí války značné počty uprchlíků mají tendenci se ze zahraničí nevracet. Jedním důvodem je lepší životní úroveň v EU, ale dalším důvodem může být i zhoršování sociálních práv a pracovních podmínek v důsledku případných proinvestorských reforem na Ukrajině. Z nich může těžit pracovní síla v části zahraničně vlastněných sektorů ve velkých městech a západu země, kde částečně zůstanou i vnitřně vysídlení utečenci. Dalším důvodem je totiž fakt, že poválečná výstavba základní i kritické infrastruktury nejspíše neobnoví válkou nenávratně zničený domov uprchlíků – tedy předválečná sousedství s jejich sociálními vztahy. Obnova země a vybraných regionů kvůli chybějící pracovní síle by proto mohly zůstat za očekáváním.

- Evropské unii hrozí legitimizační riziko. Nemusí totiž plně uspokojit mezinárodní očekávání ohledně finančních závazků na pomoc Ukrajině, zatímco Brusel od ukrajinské vlády pravděpodobně bude požadovat bolestivé hospodářské a dalekosáhlé politické reformy.
- Vnímat obnovu Ukrajiny jako investiční příležitost je samo o sobě rizikem. Brzy se totiž může zvrhnout do vzájemné soutěže evropských firem a dalších subjektů EU o finanční prostředky poskytnuté na tuto obnovu, stejně jako o ovládnutí ukrajinské ekonomiky, její dostupné a levné pracovní síly, nebo dalších zdrojů bohatství.

- 1 Tento odhad již předchýly současné okolnosti a řízené ruské úroky na ukrajinskou infrastrukturu. World Bank, Government of Ukraine, and European Commission (2022): UKRAINE RAPID DAMAGE AND NEEDS ASSESSMENT, srpen 2022 [online]. Dostupné z: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2022/09/09/ukraine-recovery-and-reconstruction-needs-estimated-349-billion>.
- 2 Trindle, Jamila (2014): The Loan That Launched A Crisis. *Foreign Policy*, 21. 2. 2014 [online]. Dostupné z: <https://foreignpolicy.com/2014/02/21/the-loan-that-launched-a-crisis>.
- 3 Overall value of the European Union's financial assistance to Ukraine from 2014 to 2022. *Statista*, January 2022 [online]. Dostupné z: <https://www.statista.com/statistics/1293602/eu-financial-assistance-to-ukraine>.
- 4 European Commission (2023): EU assistance to Ukraine, 2. 1. 2023 [online]. Dostupné z: https://eu-solidarity-ukraine.ec.europa.eu/eu-assistance-ukraine_en.
- 5 Kravchuk, Alexander – Popovych, Zakhar (2016): The expected impact of the EU-Ukraine Association Agreement, březen 2016 [online]. Dostupné z: https://www.tni.org/files/publication-downloads/online_tni_issue_brief_oekraine.pdf.
- 6 Lomonosova, Natalia (2022): Together in Trouble: Social Policy for Just Reconstruction in Ukraine. *Commons*, 28. 11. 2022 [online]. Dostupné z: <https://commons.com.ua/en/razom-u-bidi-solidarna-socialna-politika-dlya-vidbudovi>.
- 7 Otto, Pavel – Nguyen Thuong Ly (2022): České firmy si můžou ukrojit velký díl z obnovy Ukrajiny, říká premiérův poradce Tomáš Pojar. *Deník N*, 27. 6. 2022 [online]. Dostupné z: <https://www.e15.cz/ceske-predsednictvi-v-rade-eu/ceske-firmy-si-muzou-ukrojit-velky-dil-z-obnovy-ukrajiny-rika-premieruv-poradce-tomas-pojar-1391074>.
- 8 Smatana, Lubomír (2022): Dohoda Fialy se Zelenským. Česko přijme do zbrojovek tisíce expertů z Ukrajiny, popisuje náměstek. *iROZHLAS.cz*, 22. 12. 2022 [online]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/ukrajinci-cesko-zbrojovka-zbrane-tomas-kopecny_2212120500_ako.
- 9 OECD (2022): The potential contribution of Ukrainian refugees to the labour force in European host countries, 27. 7. 2022 [online]. Dostupné z: <https://www.oecd.org/ukraine-hub/policy-responses/the-potential-contribution-of-ukrainian-refugees-to-the-labour-force-in-european-host-countries-e88a6a55>.

OD PRÁZDNÝCH
DEKLARACÍ K ČINŮM:
ZMĚNA VNÍMÁNÍ
EVROPSKÉ ZÁVISLOSTI NA
RUSKÝCH DODÁVKÁCH
PLYNU PO INVAZI NA
UKRAJINU

MARTIN LARYŠ

Tento příspěvek se věnuje otázce, jak ruská invaze na Ukrajinu změnila evropské vnímání závislosti na ruských energetických zdrojích a jak se tyto změny dotkly Česka. Ruský útok a následné omezování energetických dodávek do Evropy přinesly zásadní přelom nejen v globální bezpečnostní situaci. Znamenaly také kompletní změnu vnímání energetických trhů v EU, včetně bezpečnosti dodávek a dlouhodobé neudržitelnosti závislosti na ruských energetických zdrojích. Zatímco před invazí byl důraz na diverzifikaci a snížení závislosti spíše rétorický, po únoru 2022 se prakticky okamžitě začaly podnikat kroky na realizaci těchto cílů.

PROBLÉM: EU A RUSKÝ PLYN MEZI TRŽNÍM PŘÍSTUPEM A BEZPEČNOSTNÍM RIZIKEM

V rámci vnímání spolehlivosti energetických dodávek z Ruska existuje několik milníků. Všechny z nich jsou spojeny s Ukrajinou, přes kterou do EU proudila značná část ruského exportu zemního plynu. Za první milník lze považovat „plynové války“ mezi Ruskem a Ukrajinou v letech 2006 a 2009, kdy východní členské státy EU poprvé zažily nejistotu ohledně spolehlivosti dodávek, včetně hrozby jejich částečných výpadků. Zároveň se poprvé začalo hovořit o *weaponizaci* plynu ze strany Ruska, tj. situaci, kdy energetické zdroje jsou využívány jako politická zbraň.

Druhým milníkem byl rok 2014, kdy Rusko anektovalo Krym a rozpoutalo válku ve východní Ukrajině. Unie zareagovala postupným uvalováním sankcí, které se ovšem energetiky nedotkly. Mnohé členské státy EU a unijní instituce začaly řešit problém tranzitu přes Ukrajinu a hovořilo se o nutnosti snížit závislost na ruských dodávkách pomocí diverzifikace dodavatelských zemí a zdrojů energie. Větší význam měla hrát také vlastní produkce a rostoucí důraz na obnovitelné zdroje, jež by snížily roli Ruska na evropském energetickém trhu (podíl obnovitelných zdrojů na celkové spotřebě energie v EU rostl z 9,6 % v roce 2004 na 22 % v roce 2020).¹

Tržní pohled na situaci ale nadále převládal a stabilní dodávky relativně levného ruského plynu většinou zemí vyhovovaly. Mezi lety 2014 a 2022 tak docházelo k poněkud schizofrenní situaci, kdy si zainteresované členské státy uvědomovaly nutnost snížení závislosti na Rusku, ale z ekonomických důvodů byl tento bezpečnostní aspekt odsouván do pozadí. Úvahám zejména západoevropských států dominovalo přesvědčení o tržní racionalitě všech zúčastněných aktérů, která měla být zárukou, že se chování Ruska po-

daří udržet v jistých mezích. Z tohoto pohledu se náklady na budování nové infrastruktury zdály příliš vysoké a nadbytečné. V letech 2010–2020 Rusko zůstalo hlavním dovozcem zemního plynu do EU, strategicky citlivé suroviny, kterou lze na rozdíl od ropy přepravovat bez nákladných úprav pouze potrubím. Podíl Ruska se podle Eurostatu dokonce zvýšil z 30,6 % v roce 2010 na 41 % v roce 2021.² V této dekádě se také postavily nové plynovody, jejichž cílem bylo obejít Ukrajinu – Nord Stream 1, spuštěný v roce 2011, a TurkStream, jehož druhou větví se začal dodávat ruský plyn do jihovýchodní Evropy (Bulharsko, Srbsko a Maďarsko) od roku 2020. Od roku 2015 se začal stavět také Nord Stream 2, který ale kvůli ruské invazi již do provozu uveden nebyl.

Výjimkou z tohoto protržního trendu byly některé středo- a východoevropské země, které dlouhodobě varovaly před ruskou rozpínavostí a hrozící *weaponizací* energetických dodávek, zejména pak Polsko a Litva. Díky celospolečenské ochotě investovat do energetické infrastruktury tak byly na energetickou krizi po napadení Ukrajiny připraveny nejlépe. Polsko v roce 2016 spustilo provoz LNG terminálu ve Svinoušti a na konci září 2022 dokončilo výstavbu plynovodu Baltic Pipe, díky němuž může dovážet plyn z Norska. Litva již v roce 2014 uvedla do provozu svůj LNG terminál v Klajpedě a v květnu 2022 byl rovněž otevřen přeshraniční plynovod mezi Litvou a Polskem, který zajistí alternativní zásobování baltských zemí.

RUSKÁ INVAZE A RAZANTNÍ PROMIĚNA ENERGETICKÉ POLITIKY EU

Nejednoznačný přístup k ruským dodávkám plynu se radikálně změnil ihned po ruské invazi na Ukrajinu v únoru 2022. Agresivní kroky Ruska vyústily v obecný konsenzus členských států EU ohledně nutnosti najít co nejrychleji alternativní dodavatele a zdroje energie. Prakticky ihned se začala řešit otázka snížení závislosti na ruském plynu. Hlavními nástroji jsou diverzifikace dodávek (Norsko, Alžírsko, Ázerbájdžán), dostavba potřebné infrastruktury (výstavba plovoucích LNG terminálů), snížení energetické spotřeby (viz ambice snížit ještě tuto zimu poptávku o 15 %) a nahrazení chybějícího plynu obnovitelnými zdroji energie. Evropské země v čele s Německem začaly ihned pracovat na budování plovoucích LNG terminálů, kterých by se v příštích letech mělo dostavět 25.³

V průběhu roku 2022 pak Rusko začalo postupně omezovat dodávky plynu do evropských zemí přes některé plynovody, což dále posílilo odhodlání zemí EU k odolnosti vůči podobným agresivním krokům. Ruské vedení zřejmě vycházelo z mylné představy,

že si díky svému výhodnému postavení na trzích a obavám evropských vlád ze sociálně-ekonomické krize dokáže vynutit výhodné dohody. Výsledkem ale naopak bylo, že těmito neuváženými kroky si ruské vedení zničilo desítky let budované pozice na evropském trhu a s tím i jakékoliv zbytky reputace spolehlivého dodavatele.

Tyto ruské aktivity přesvědčily EU, že je třeba se připravit na nejhorší. Putin pak dal jednotlivým státům svým špatným načasováním dostatek času k naplnění zásobníků, když své karty odkryl už několik měsíců před začátkem zimy. Unie začala aktivně snižovat spotřebu plynu, přecházet na alternativní druhy paliv a společně hledat nové zdroje dodávek. Moskva tak vyvoláním energetické války s Evropou přecenila své síly podobně jako přecenila svou vojenskou moc a reakci Západu při plánování invaze na Ukrajinu.⁴ Díky těmto sebedestruktivním ruským opatřením a snižování spotřeby z důvodů vysokých cen poklesl podíl ruského plynu na celkovém importu do EU ze 40 % před invazí až na 10 % v říjnu–listopadu 2022.⁵

IMPLIKACE PRO ČESKO: HLEDÁNÍ NOVÝCH ZDROJŮ

Česko až do invaze nijak nevymykalo evropské rétorice hovořící o diverzifikaci, ale zároveň stejně tak spoléhalo na levný ruský plyn jako zdroj stabilních dodávek energie, přičemž dvě třetiny ruského plynu ČR brala přímo z ruských a evropských plynovodů a zbylou třetinu tvořil ruský plyn, nakoupený na evropských burzách. Česko tedy bylo do invaze závislé na ruském plynu prakticky ze sta procent. Obchodní smlouva s Norskem z roku 1997, podle níž Česko mohlo z Norska dovážet až 25 % celkové spotřeby plynu, po dvaceti letech vypršela a nebyla obnovena. Současná infrastruktura plynovodů umožňuje nahradit norským plynem tuto jednu čtvrtinu roční spotřeby, tedy zhruba 2 mld. m³, ovšem pouze v případě volných kapacit v Norsku, což s ohledem na současnou vysokou poptávku není příliš pravděpodobné. V minulém desetiletí se sice plánovalo postavit česko-polský propojovací plynovod Stork II. K tomu ale nakonec nedošlo, nejspíše kvůli neochotě polské strany projekt financovat, protože se od roku 2016 začala soustředit na Baltic Pipe, a kvůli tržnímu nezájmu o plynovod. Pro změnu vnímání závislosti v Česku dozrály politické okolnosti ještě před invazí, a to díky kauze Vrbětice a povolební změnou vlády, která zaujala vůči Rusku jasný a nekompromisní postoj. Po únorové invazi se Česko připojilo k urgentní potřebě EU co nejrychleji vyřešit energetickou krizi a zbavit se závislosti na Rusku.

Současná situace znamená pro Česko prakticky to samé, co pro další země, které se musí zbavit závislosti na Rusku, zajistit dlouhodobé a stabilní dodávky zemního plynu a nahradit část spotřeby jinými zdroji energie. Nejde pouze o dočasný výpadek, ale o dlouhodobou transformaci energetického trhu, a tedy nutnost najít trvalou náhradu za ruský plyn, což s sebou zpočátku přinese zvýšené náklady a dražší ceny energií. To může způsobit negativní reakci společnosti a nahrát různým silám, které se z tohoto tématu budou snažit vytěžit maximum politických bodů.

V krátkodobém horizontu ale okamžitý tah na diverzifikaci rychle přinesl české vládě první výsledky. Česko si prostřednictvím polostátní společnosti ČEZ zarezervovalo třetinu kapacity v rekordně rychle vybudovaném LNG terminálu v nizozemském Eemshavenu, má zde k dispozici až 3 mld. m³ ročně. Pokud se podaří nakoupit komoditu a zajistit přepravní kapacitu, tak z těchto dodávek může být pokryta zhruba třetina české roční spotřeby. Zároveň Česko aktivně vyjednává podíly v dalších terminálech, které se v současné době budují, např. na severním pobřeží Německa.

VÝHLEDY

Jedná se o nezvratný proces postupné marginalizace Ruska v energetické sféře a konec celé jedné éry, která byla započata ještě za studené války. Rusko v dohledné době, tj. v horizontu desítek let, nebude schopno díky vlastním nepromyšleným agresivním akcím vydobýt si podobně výhodnou pozici na evropských energetických trzích, jakou mělo do února 2022 a o kterou právě přišlo. Rusko tak svou energetickou interdependenci s EU nejspíše vymění za závislost na Číně, zatímco EU prokázalo odolnost vůči ruské *weaponizaci* energetických dodávek, a to navzdory své prvotní nepřipravenosti. Kombinací zvýšené výroby obnovitelných zdrojů energie, importu LNG a zemního plynu od jiných dodavatelů, elektrifikace, úspor a zefektivnění a zvýšené produkce biometanu a zeleného vodíku lze v průběhu 5–8 let nahradit prakticky veškerý ruský plyn. Ve hře je rovněž prodloužení termínu vypnutí jaderných elektráren a dočasná zvýšená těžba uhlí. Na tuto zimu se členské státy EU dokázaly připravit a mají plně zásobníky, ovšem kritikou může být příští zima 2023–2024 v případě úplného zastavení zemního plynu z Ruska, čemuž je v krátkodobé perspektivě třeba věnovat maximální pozornost.

→ Před ruskou invazí na Ukrajinu se kladl důraz spíše na ekonomickou výhodnost vzájemného obchodu než bezpečnostní následky závislosti na ruském plynu. V EU se sice hovořilo o nutnosti různých způsobů diverzifikace a ukončení této závislosti, ale nic zásadního se v tomto hledu nedělo.

- K radikální změně došlo teprve po ruské invazi na Ukrajinu, kdy se okamžitě začaly hledat možnosti, jak se z této závislosti co nejefektivněji vyvázat. Rusko tomu značně napomohlo svými neuváženými kroky, kdy se nátlakem neúspěšně pokoušelo přinutit EU k ústupkům.

- Česko v tomto ohledu patří mezi postiženější země díky prakticky stoprocentní závislosti na ruském plynu před invazí. To lze zčásti vyřešit dodávkami plynu z Norska, rezervací kapacity LNG terminálu v Nizozemsku, snížením spotřeby a dalšími opatřeními. Cena energií nicméně zřejmě zůstane ještě v krátkodobém časovém horizontu 1–2 let poměrně vysoká.

- 1 Eurostat (2022a): Energy production and imports. Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Energy_production_and_imports#The_EU_and_its_Member_States_are_all_net_importers_of_energy; Eurostat (2022b): EU energy mix and import dependency. Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=EU_energy_mix_and_import_dependency&stable=1#EU_energy_dependency_on_Russia.
- 2 Eurostat (2022c): EU imports of energy products – recent developments. Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=EU_imports_of_energy_products_-_recent_developments; Eurostat (2022d): Natural gas supply statistics. Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Natural_gas_supply_statistics#Supply_structure.
- 3 Exarheas, Andreas (2022): Europe rushing to install new LNG import facilities. *Rigzone.com*, 29. 8. 2022 [online]. Dostupné z: https://www.rigzone.com/news/europe_rushing_to_install_new_lng_import_facilities-29-aug-2022-170138-article/.
- 4 Inozemcev, Vladislav (2022): Taktičeskaja ošibka Putina. *Ridle*, 4. 10. 2022 [online]. Dostupné z: https://ridl.io/ru/takticheskaya-oshibka-putina/?fbclid=IwAR3kMQhwc-nuEpnrwsyCpOS-F1_3wsOxpK1M19z_7Kdnfs-S_5c9VFWWhrEks.
- 5 Eurostat (2022c): EU imports of energy products – recent developments, op. cit.

A MANIFESTO FOR
THE CZECH MEMBERSHIP
IN NATO'S NUCLEAR
SHARING CLUB

MATÚŠ HALÁS

Czechia should join the NATO nuclear sharing programme within the next ten years in order to accomplish a full adaptation of its security and defence policy to a new environment shaped by the ongoing war in Ukraine. This process of a gradual adaptation started already before the Russian invasion of February 2022 and it transcends the domestic political divisions between virtually all the major political parties. Yet the war exacerbates previous trends. The relations between Prague and Moscow are now at their all-time low, the Western countries all support Ukraine, although to various degrees, and any possible future NATO-Russia cooperation will have to be established *de novo*. The practice of a large-scale conventional war returned to Europe, and mixed signals are pouring in from Russia, even with respect to the use of tactical nuclear weapons.

The Czech policy has to adapt to that. Considering all the relevant contextual factors of Czechia that are listed below, it is time to define the Czech security and defence role vis-à-vis its partners as that of a net contributor. Since NATO is the most important institutional setting for Czechia as regards its external security, such an ambition would imply an appropriate contribution to NATO's deterrence and defence posture across the board at all capability levels. Prague is already an important contributor to credible security guarantees of the Alliance at the conventional level, especially with respect to the Eastern Flank. It would be timely to enhance this contribution so that it would include also the nuclear level. Joining NATO's nuclear sharing club is thus a natural choice for Czechia.

AUTOCRATS ARE NOT OUR PARTNERS

The foreign, security, and defence policy of Czechia turned more assertive and principled in recent years. In the past, it was characterised by an effort to hold the line with the West as to respect for human rights and democratic freedoms while simultaneously trying to develop pragmatic relations with non-democratic countries like Russia and China based on a mutually beneficial cooperation. This position, fuelled by various economic dependencies and a prospect of trade opportunities, has been common in many European countries. In the Czech context, it frequently transpired into a division between a more principled position of the Government and a more pragmatic stance of the President, as illustrated by the meetings between Miloš Zeman and Xi Jinping or the President's position with respect to Crimea and the sanctions against Russia. This era seems to be nearing its end, however.

The Western approach toward non-democratic regimes like Russia and China is undergoing a transformation and Czechia takes part in it. At the global level, the administration of Donald Trump accelerated the shift to a more assertive policy vis-à-vis Beijing, and the unprecedented visit of the Czech senate president Miloš Vystrčil to Taiwan in August 2020 has been a watershed event in the Czech context. This would not have meant a lot under normal circumstances since Vystrčil then belonged to an opposition party (ODS). Yet, a few months later, in April 2021, the government of Andrej Babiš (ANO) announced that Russian foreign military intelligence has been responsible for the 2014 explosions of ammunition depots in Vrbětice. The mutual relations then swiftly deteriorated. Prague expelled 18 employees of the Russian Embassy and Moscow established a list of unfriendly nations with Czechia included in it. Czechia's hardening stance toward non-democratic regimes is also illustrated by a shift away from the previous policy of not naming and shaming specific countries in the Czech national security strategy. The new government of Petr Fiala (ODS) then had to deal with the Russian invasion of Ukraine during its first 100 days in office.

The war prompted an adaptation of security and defence policies across Europe. Sweden and Finland quickly asked for NATO membership while the entire Eastern Flank of NATO has been reinforced with additional capabilities. The commitments of the Alliance stemming from the NATO-Russia Founding Act of 1997 appear particularly counterproductive in this context. It is not only that Russia violated its obligation to respect the “sovereignty, independence and territorial integrity of all states,” but NATO's own declaration that it has “no intention, no plan, and no reason” to change its nuclear posture as well as its commitment not to permanently station “substantial combat forces” in the new member states now directly contradicts its own security interests. Czechia has to adapt to that.

TRANSFORMING THE CZECH MILITARY

The immediate result of the increasingly assertive Czech policy toward non-democratic regimes and the changes to Czechia's security environment, has been a remarkable willingness to invest in its own defence capabilities and help Ukraine and other partners militarily. Since February 2022, Prague either declared its intention to buy, was promised to receive, or already decided to purchase two dozen F-35A fifth generation multirole fighter jets, hundreds of CV90 tracked infantry fighting vehicles, Leopard 2A7+ main battle tanks, some additional UH-1Y utility and AH-1Z attack helicopters, and hundreds of Tatra heavy trucks. Besides that, the Czech Air Force took part in the

Baltic Air Policing from April to September 2022 and since then it jointly patrols with Poland the sky over Slovakia. Two hundred Czech soldiers contribute to the NATO enhanced Forward Presence in Lithuania and Latvia, and since April 2022, Czechia is also the framework nation of the multinational battlegroup in Slovakia established after the Russian invasion of Ukraine.

A very similar picture is offered by an analysis of the Czech military help to Ukraine. Prague provides Kyiv with a continuous supply of weapons and ammunition. Ukraine is about to receive or is already using more than one hundred Czech T-72 tanks in various configurations, dozens of BMP-1 infantry fighting vehicles, several Mi-24 attack helicopters, dozens of self-propelled tracked (Gvozdika) and wheeled (Dana) howitzers, multiple RM-70 rocket launchers as well as various small arms and other military hardware from Czechia. Not to mention the fact that up to 4,000 Ukrainian soldiers underwent or will undergo military training in Czechia in 2022 and 2023 as part of the corresponding EU-led initiative. Yet the contextual understanding of this military help is maybe even more important. Only the United States, the United Kingdom, Poland, Germany, and Canada offered Ukraine substantially more military help in absolute terms. In relative terms, if the military help is expressed as a share of bilateral aid in the given country's GDP, the Czech Republic tops the list in this respect together with the Baltic States, Poland, Slovakia, Norway, the USA and the UK. Czechia thus stands out as the greatest donor that is simultaneously not an Eastern Flank frontline nation out of all the Central and Eastern European (CEE) countries of NATO.

BECOMING A NET SECURITY CONTRIBUTOR

All these trends at the domestic as well as international level reinforce each other and set Czechia apart from its neighbours. Unlike many Western European countries, Prague has been increasingly assertive towards non-democratic regimes, even before February 2022, and this was the case across the entire party system. It is willing to help Ukraine at a scale comparable only with those of Poland and the Baltic states, yet unlike them, it is not a frontline nation. Its economic performance and democratic track record are exceptional, and again this sets Czechia apart from other CEE countries that joined NATO and the EU around the same time. Given the fact that NATO is probably going to significantly revise its deterrence and defence posture in the coming years as a response to the war in Ukraine, Czechia is therefore uniquely positioned to accom-

plish a full adaptation of its security and defence policies to this by finding a new, appropriate role within the Alliance.

The most suitable role for Czechia vis-à-vis its partners and allies on the Eastern Flank in particular would be the one of a net security contributor. But to contribute more to credible security guarantees than what it would receive in return would require taking on more responsibilities across different domains. And since Prague already helps significantly on the Eastern Flank at the conventional level, it would be only natural for it to go beyond that and start contributing also at the nuclear level by joining the NATO nuclear sharing programme. This would not only reinforce the Eastern Flank, but also help overcome the artificial division between old and new member states as defined in the now defunct NATO-Russia Founding Act. An eventual procurement of 24 F-35As certified for the B61-12 nuclear gravity bomb would then make even better sense.

JOINING A NUCLEAR SHARING CLUB

The transformation of the European security environment caused by the war in Ukraine, together with a gradual shift toward a more principled and assertive Czech foreign policy, will enable Prague to adopt a new, more ambitious role in security and defence. Joining the NATO nuclear sharing club would be a natural choice for Czechia in this context. It will require increased investments in military infrastructure, overcoming possible resistance at the international level, and an ability to cope with protests against hosting foreign troops on the country's territory. However, a domestic political consensus and the country's tradition of meeting high standards of democracy and human rights might help overcome these obstacles over time. The similar ambition of Poland and the expected support from other CEE countries could make things easier for Prague too.

- The developing security environment in Europe asks for a comprehensive adaptation of the Czech security and defence policy.
- Czechia's new role as a net security contributor *vis-a-vis* its allies shall form the core of of this Czech adaptation across the board.
- The Czech Republic should join the NATO nuclear sharing club within the next 10 years to accomplish this adaptation.

VĚTŠINOVÉ HLASOVÁNÍ
O ZAHRANIČNÍ POLITICE
EVROPSKÉ UNIE:
VSTRÍCNÝ PŘÍSTUP JE VE
SVĚTLE GEOPOLITICKÝCH
VÝZEV V ČESKÉM ZÁJMU

JAN KOVÁŘ A JAKUB EBERLE

Válka proti Ukrajině vnesla novou dynamiku do staré debaty o smysluplnosti a efektivitě národního práva veta ve Společné zahraniční a bezpečnostní politice EU (SZBP). Schvalování sankcí proti Rusku se několikrát protahovalo a výsledná rozhodnutí byla oslabována kvůli účelovým obstrukcím jediného státu sedmadvacítky – Orbánova Maďarska. Udělení kandidátského statusu Ukrajině a Moldavsku, které bylo politickou odpovědí na ruskou agresi, oživilo donedávna zamrzlou agendu dalšího rozšíření EU. Zároveň ale otevřelo otázku, jak by mělo unijní rozhodování fungovat v počtu 35 či více členů.

Evropské instituce a státy, především západní Evropy včetně Francie a Německa, hovoří jasně: EU musí být v blízké budoucnosti rychlejší a akceschopnější a nezůstávat tak často ve vleku partikulárních zájmů jednotlivých států. Toho je možné dosáhnout rozšířením principu kvalifikované většiny (*qualified majority voting*, QMV), jenž je dnes uplatňován v řadě dalších oblastí rozhodování, také do SZBP – či alespoň některých jejích součástí (např. právě sankcí). Česko je zde naopak tradičně ostražitě a chápe své právo veta jako záruku proti přehlasování většími státy – ačkoliv samo nepatří mezi země, které se nejčastěji ocitají v opozici.

Tato kapitola ukazuje, že v kontextu války proti Ukrajině by posílení principu kvalifikované většiny v SZBP mohlo být přijatelné či dokonce žádoucí i pro někdejší kritiky. V první řadě by většinové hlasování prospělo lepšímu prosazování dvou klíčových českých zájmů, kterými jsou tvrdá unijní pozice vůči Rusku a reálná perspektiva rozšíření EU o západní Balkán, Ukrajinu a Moldavsko (a popř. i další státy). Protiruské sankce by tak již nebyly ve vleku partikulárních zájmů jednoho člena, výhled efektivnějšího rozhodování by pak oslabil zásadní argument proti rozšiřování Unie. V druhé řadě je ale třeba také zdůraznit, že posilování QMV se Česko nemusí ani příliš obávat. Své skutečně zásadní zahraničněpolitické zájmy by v reálně zvažovaných modelech velmi pravděpodobně dokázalo ubránit prostřednictvím kompenzačních opatření (zejména tzv. záchranné brzdy).

ANALÝZA: DEBATY O ROZHODOVACÍCH PROCESÍCH V SZBP

Debata o vhodných rozhodovacích procesech v SZBP je tak stará jako tato politika samotná, v roce 2022 však získala nový rozměr. Téma se nejprve pokusila oživit Konference o budoucnosti Evropské unie, jejíž závěry byly zveřejněny v květnu.

Naléhavost a novou dynamiku ale mnohem více přinesly události přímo spojené s ruskou agresí proti Ukrajině. Jednalo se zejména o červnové udělení kandidátského statusu Ukrajině a Moldavsku, které oživilo perspektivu rozšíření EU, ale také opakovaně obstrukce společného unijního postoje vůči Rusku ze strany Maďarska. V současném zahraničněpolitickém kontextu se tak stále častěji zejména v západní Evropě ozývají hlasy, že má-li být Unie akceschopná ve vztahu ke svým geopolitickým konkurentům, a to navíc při výhledovém počtu 35 členských států, jsou třeba zásadní změny. Takto mluvil třeba i německý kancléř Olaf Scholz ve svém srpnovém projevu v pražském Karolinu.

V Evropské unii v této otázce nepanuje shoda. Debata rozděluje členské státy na tři základní skupiny. Na straně podporující zavedení QMV, buď pro SZBP obecně, či alespoň pro oblast sankcí a lidských práv, najdeme velké členské státy Německo a Francii spolu s dalšími zeměmi, jako jsou Belgie, Finsko, Nizozemsko, Švédsko, Španělsko a Portugalsko. Podpora zavedení většinového hlasování tak v současnosti přichází především od zemí západní Evropy. Na straně druhé stojí zhruba desítky zejména na jiho-, středo- a východoevropských členských států EU. Jde např. o Maďarsko, Řecko, pobaltské státy – či Česko. Mezi těmito dvěma skupinami pak najdeme státy s nejednoznačnou či nevyhraněnou pozicí, např. Rakousko, Bulharsko či Irsko.¹

Na obou stranách sporu o QMV lze nalézt silné a legitimní argumenty.² Hlavními argumenty pro zavedení QMV jsou (a) větší akceschopnost a efektivita zahraniční politiky EU, (b) silnější odolnost vůči vlivu třetích zemí na zahraničněpolitická rozhodnutí, kterým nepostačuje přesvědčit pouze jeden členský stát EU, aby došlo k zablokování konkrétního rozhodnutí a (c) posílení kultury kompromisu v SZBP. Naopak nejsilnějšími argumenty proti QMV jsou obava z (a) dominance velkých států, (b) přílišná odlišnost zahraničněpolitických národních zájmů a chápání hrozeb na straně členských států, a (c) problémy s otázkou demokratické legitimacy většinových rozhodnutí.

IMPLIKACE: CO DEBATA O QMV ZNAMENÁ PRO ČESKO?

Česko je dlouhodobě vůči oslabování principu jednomyslnosti skeptické a považuje tuto otázku za velmi citlivou. Premiér Petr Fiala před snahami zavést většinové rozhodování v posledním roce několikrát varoval.³ Podle něj pro ně není vhodná doba a podobné debaty mohou spíše narušit nyní potřebný konsenzus členských států, než

aby Unii posilovaly. Z vládní koalice ovšem zaznívají i odlišné hlasy. Ministr pro evropské záležitosti Mikuláš Bek otevření evropské debaty podpořil, a to i v souvislosti s politickým propojením zavedení QMV v zahraniční politice s budoucím rozšířením EU.⁴

Téma je v každém případě nastoleno a dotýká se hned dvou zásadních českých zájmů, které se přímo vážou k důsledkům války proti Ukrajině. Prvním z nich je otázka rozšíření EU o Ukrajinu, Moldavsko a země západního Balkánu, které Česko jednoznačně podporuje. Unie by tak mohla mít 35 či více členů, což by pravděpodobně dále zkomplikovalo již dnes nesnadné hledání shody. To platí tím spíše v zahraničněpolitických otázkách, které členské státy stále vnímají citlivěji než jiné oblasti politiky. Stále častěji se proto ozývají hlasy ze skeptičtějších západoevropských států, jež další rozšiřování podmiňují právě posílením většinového principu (a to nejen v SZBP). Pro prosazování dalšího rozšiřování Unie je tedy žádoucí zformovat konstruktivní pozici také ve vztahu k zavádění QMV do nových oblastí. Stručně řečeno, přílišné lpění na národním vetu v SZBP zde stojí v cestě českému zájmu na rozšíření EU.

Druhým z nich je zájem na tvrdé pozici EU vůči Rusku. Od počátku agrese proti Ukrajině byly pracně vyjednané kompromisy opakovaně blokovány či oslabovány obstrukční politikou Maďarska, jež v poslední době také naznačilo, že by mohlo vetovat obnovení sankčních režimů proti Rusku, které je třeba provést každých šest měsíců. Budapešť veto nepoužívá pouze jako legitimní nástroj obhajoby odlišných pozic v projednávané problematice, ale i při účelové snaze zobchodovat hlasování za ústupky v jiné oblasti (např. vynucování právního státu), či jej přímo využít k posilování bilaterálních vztahů s Ruskem. Maďarsko je zde jen nejkřiklavějším příkladem, v minulosti se podobně chovaly – a v budoucnosti zřejmě chovat budou – i jiné státy, např. Kypr nebo Řecko.⁵ Tvrdá unijní pozice vůči Rusku a podpora Ukrajiny jsou zásadními prioritami ČR a takové zacházení s vetem jednoho členského státu v podmínkách nutné jednomyslnosti brání prosazování českých priorit, na nichž jinak vládne celounijní shoda.

Jak případ rozšiřování EU, tak otázka efektivní unijní pozice vůči Rusku proto představují novou výzvu české evropské politiky. Česko se doposud spíše obávalo o možné přehlasování v jiných zahraničněpolitických oblastech. Nyní se ukazuje, že ČR by měla odpovídajícím způsobem vyhodnotit vhodnost své pozice vůči jednomyslnosti a popř. ji v kontextu aktuálních výzev pro zájmy české evropské politiky revidovat.

FORESIGHT: JAKÝ VÝVOJ LZE OČEKÁVAT A CO MŮŽE DĚLAT ČR

Debata o zavedení kvalifikované většiny v SZBP (a dalších oblastech) bude s vysokou pravděpodobností pokračovat. Je tedy žádoucí se do ní konstruktivně zapojit s vlastními pozicemi odpovídající českým zájmům, zvláště pokud chce Praha dostát své ambici pokračovat v aktivní evropské politice i po skončení předsednictví. Otázku zvýšení akceschopnosti zahraničněpolitického rozhodování EU nebude v čase akcelerujících globálních výzev možné „vysedět“, blokovat další postup pak není žádoucí z hlediska výše popsaných českých zájmů. Česko by nemělo zbytečně hájit dlouhodobě neudržitelný *status quo* a oslabovat tím své postavení v EU i konkrétní priority evropské politiky.

Není příliš pravděpodobné, že by mělo v dohledné budoucnosti dojít k otevírání evropských smluv. Proti tomu existuje příliš silný odpor. To je z českého pohledu dobrá zpráva. Nejsou-li pravděpodobné zásadní smluvní změny, pak se není třeba obávat ani razantního prohlubování integrace. Naopak je možné se soustředit na hledání dílčích kompromisů v rámci stávajícího právního rámce. Ten totiž umožňuje zavedení většinových prvků do SZBP skrze tzv. *pasarelu* obsaženou v článku 31(3) Smlouvy o EU. Dodejme, že takové rozhodnutí by mohl (a měl) schválit i český parlament. Výhoda takového řešení spočívá i v tom, že stále poskytuje členským státům možnost hlasování v odůvodněných případech zablokovat, a to pomocí tzv. záchranné brzdy (dle článku 31(2) Smlouvy o EU). Záchranná brzda je proto z českého pohledu atraktivním doplňkem, který umožňuje otevřenost vůči dílčím úpravám v rámci současného smluvního rámce. I při zavedení QMV skrze *pasarelu* by si tak státy udržely možnost zablokovat hlasování v případě, že jsou v sázce jejich životní národní zájmy. Dobrým startem by proto nemělo být zaváděno hlasování do všech oblastí SZBP, ale např. jen do otázek sankcí či lidskoprávních prohlášení EU.

- Česko by mělo hledat otevřenou a konstruktivní pozici vůči debatě o posilování prvků většinového hlasování v zahraniční politice EU.
- Taková pozice by prospěla k prosazování dvou českých zájmů navázaných na důsledky války proti Ukrajině. Prvním je další rozšíření Evropské unie, druhým tvrdý postoj vůči Rusku.
- Dílčí změny, např. v otázce sankcí, jsou možné i bez změny smluv EU. Není třeba se obávat přílišného prohlubování evropské integrace, ale ani ohrožení zásadních českých zájmů.

- 1 Koenig, Nicole (2020): Qualified Majority Voting in EU Foreign Policy: Mapping Preferences, 10. 2. 2020. Berlin: Hertie School Jacques Delors Centre [online]. Dostupné z: <https://www.delorscentre.eu/en/publications/detail/publication/qualified-majority-voting-in-eu-foreign-policy-mapping-preferences>; Nováky, Niklas (2021): Qualified Majority Voting in Eu Foreign Policy: Make It So, září 2011. Brussels: Wilfried Martens Centre for European Studies [online], Dostupné z: <https://www.martenscentre.eu/wp-content/uploads/2021/09/Qualified-Majority-Voting-in-EU-Foreign-Policy-Make-It-So.pdf>; Türkmen, Polen – Björklund, Andreas (2021): To QMV or Not to QMV? Paths Towards a More Efficient EU Foreign Policy-Making, 1. 2. 2021. Berlin: A Path for Europe [online], Dostupné z: <https://pathforeurope.eu/to-qmv-or-not-to-qmv/>.
- 2 Kovář, Jan – Eberle, Jakub (2022a): Kvalifikovaná většina ve Společné zahraniční a bezpečnostní politice Evropské unie: Argumenty pro a proti. Praha: Ústav mezinárodních vztahů [online], Dostupné z: <https://www.iir.cz/kvalifikovana-vetsina-ve-spolecne-zahranicni-a-bezpecnostni-politice-evropske-unie-argumenty-pro-a-proti>.
- 3 Vláda České republiky (2022): Projev premiéra Petra Fialy na setkání českých velvyslanců v Praze, 22. 8. 2022 [online], Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/premier/projevy/projev-premiera-petra-fialy-na-setkani-ceskych-velvyslancu-v-praze--198419/>.
- 4 iRozhlas (2022): Jak Česko ustojí unijní Člověče, nezlob se? Musíme zčásti opustit jednomyslné hlasování, říká Bek. *iRozhlas.cz*, 22. 9. 2022 [online]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/podcast-bruselske-chlebicky-mikulas-bek-rozsireni-evropy-summit-praha_2209191012_cen.
- 5 Kovář, Jan – Eberle, Jakub (2022b): Použití veta ve Společné zahraniční a bezpečnostní politice EU: Kdo a proč? Praha: Ústav mezinárodních vztahů [online]. Dostupné z: <https://www.iir.cz/pouziti-veta-ve-spolecne-zahranicni-a-bezpecnostni-politice-evropske-unie-kdo-a-proc>.

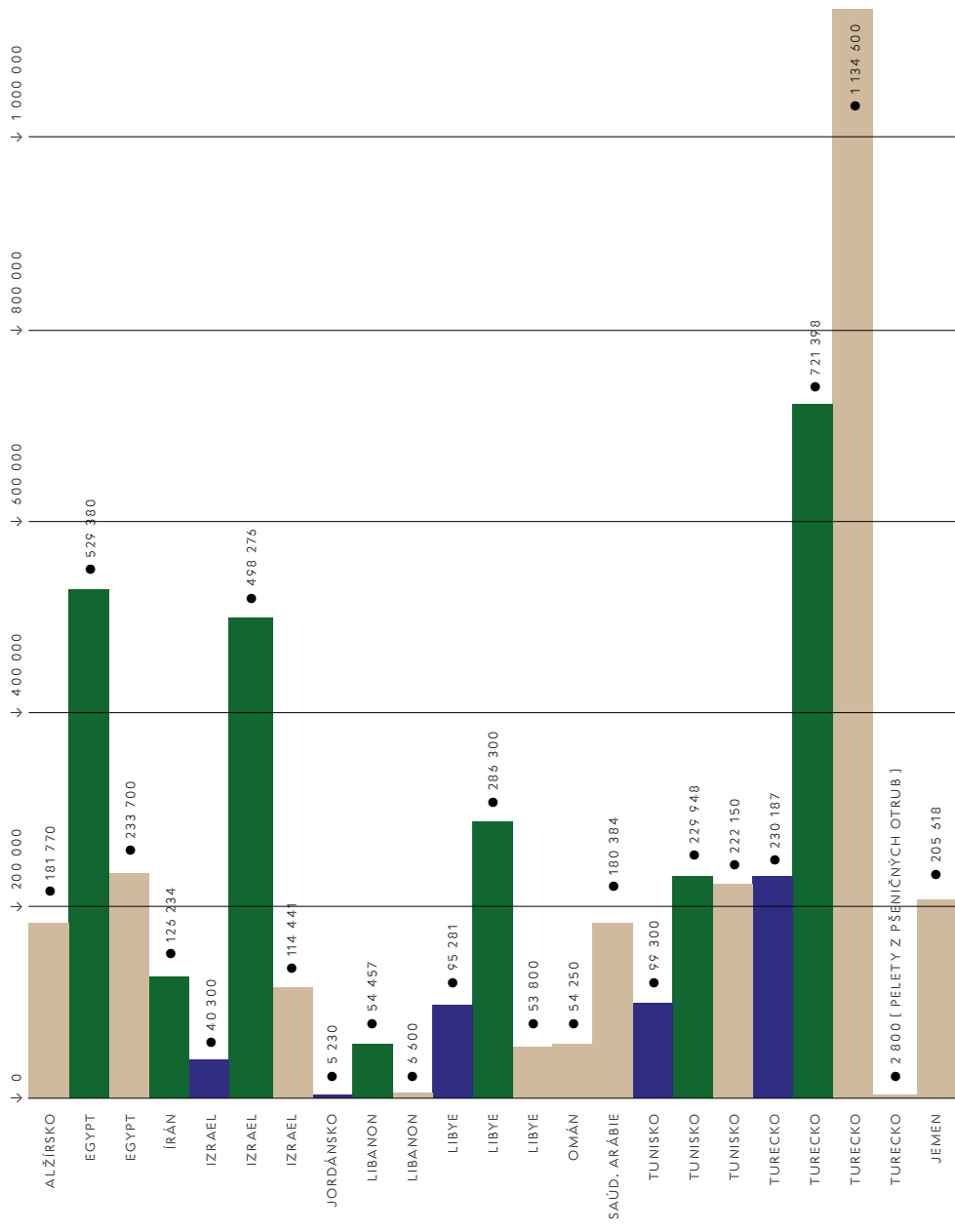
VÝVOZ UKRAJINSKÉHO OBIÍ DO ZEMÍ
BLÍŽKÉHO VÝCHODU A AFRIKY V RÁMCI
ČERNOMOŘSKÉ OBILNÉ INICIATIVY

- PŠENICE
- KUKUŘICE
- JEČMEN

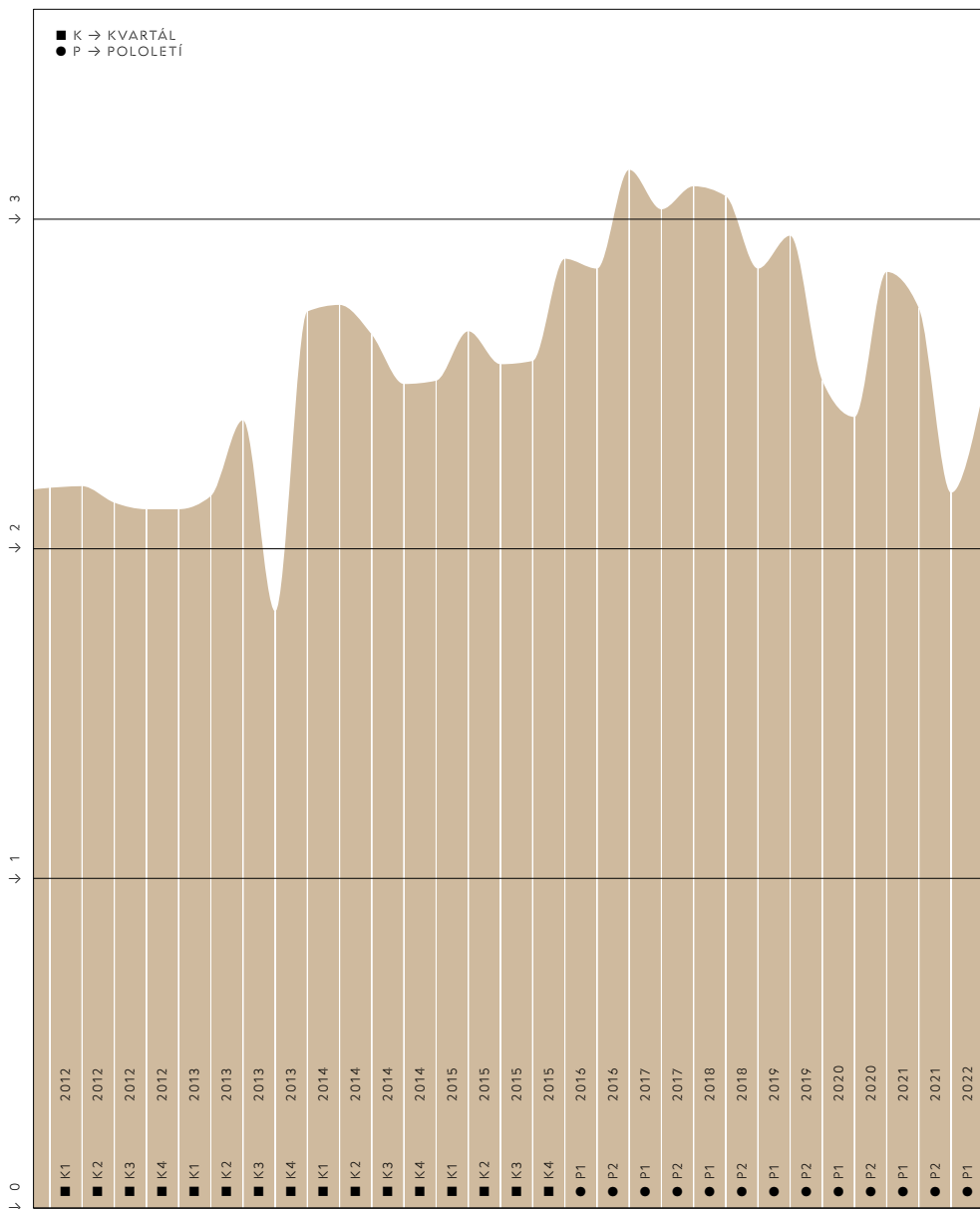

ZDROJ: OSN, 2022

KOMODITY A CELKOVÉ TUNY

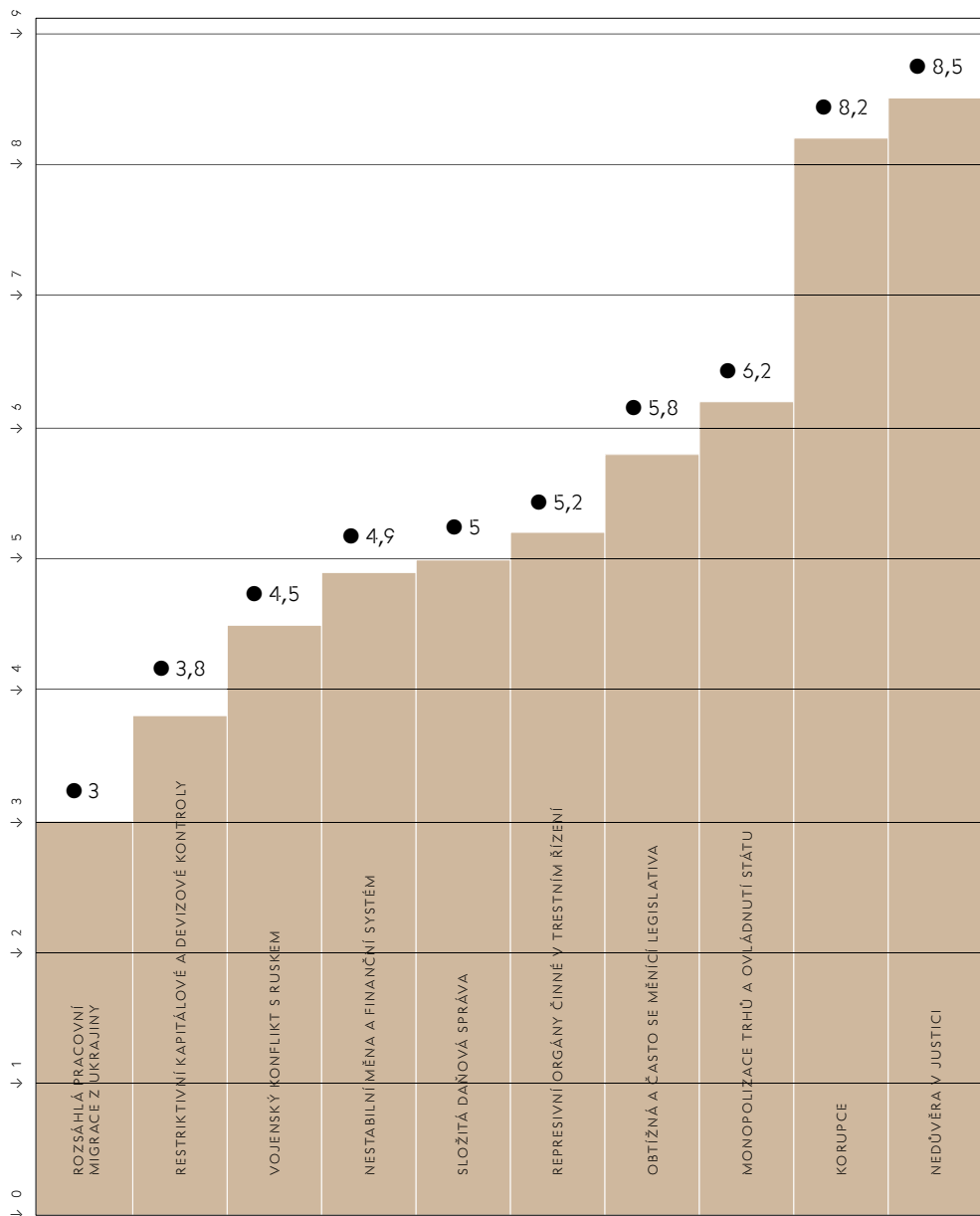

DAŇOVÝ INDEX 2,97
 INDEX INVESTIC 2,48
 (PROSINEC 2022)

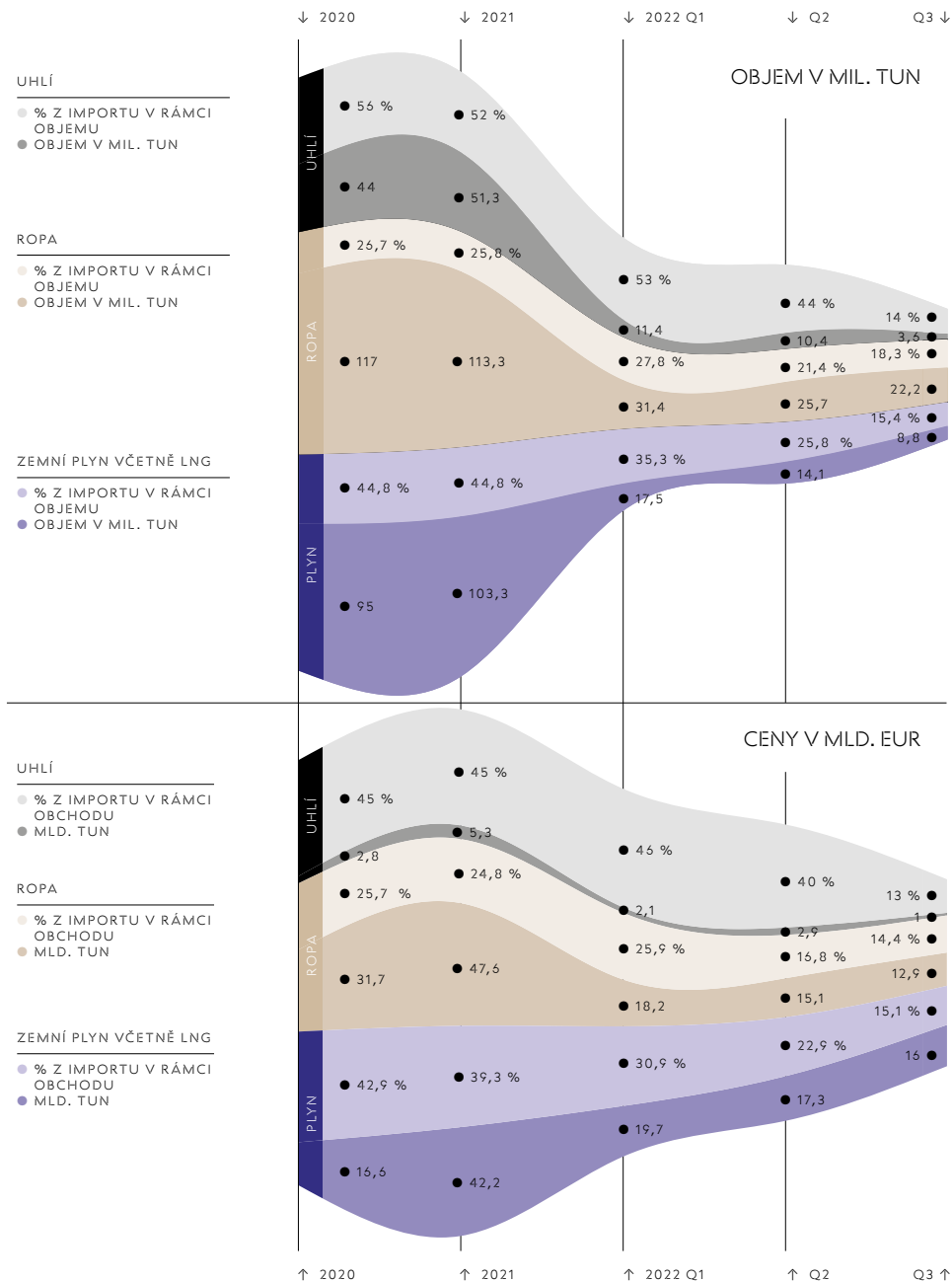

ZDROJ: EUROPEAN BUSINESS ASSOCIATION FOREIGN INVESTOR SURVEY 2020

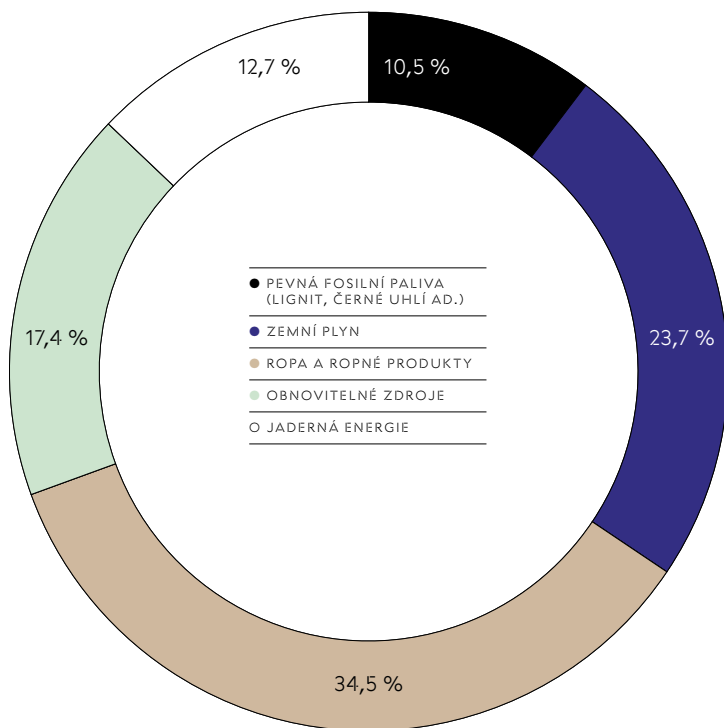
PŘEDVÁLEČNÉ PŘEKÁŽKY ZAHRANIČNÍCH
INVESTIC NA UKRAJINĚ (ÚDAJE ZA ROK 2020)
NA STUPNICI 1 AŽ 10

ZÁVISLOST NA RF V RÁMCI IMPORTU DO EU

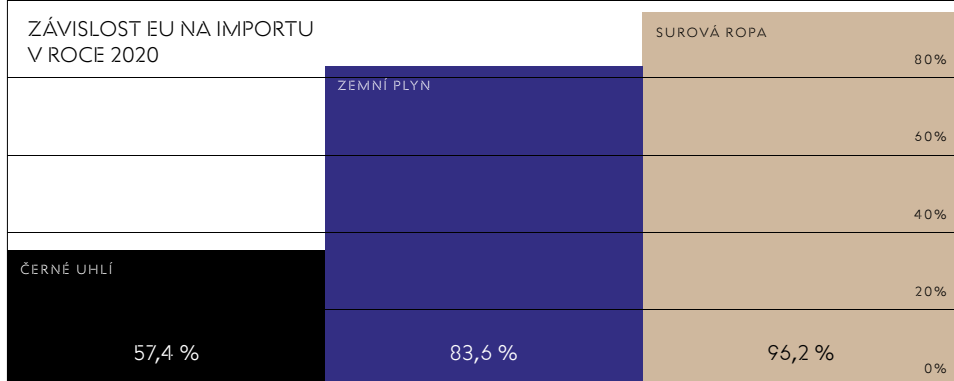

ENERGETICKÝ MIX EU
V ROCE 2020

100%

ZÁVISLOST EU NA IMPORTU
V ROCE 2020

RIZIKO TRIUMFALISMU:
RUSKÁ AGRESE
A ZNOVUVZKŘÍŠENÍ
STŘEDNÍ EVROPY

DANIEL ŠITERA A JAKUB EBERLE

Ruská válka proti Ukrajině vnesla do střední Evropy novou dynamiku, která otřásla dosavadním sebezpojetím regionu i jeho vztahováním se vůči unijnímu centru v západní Evropě. Představitelé Polska, Česka a Slovenska se rázně postavili do čela pomoci Ukrajině, která svou rychlostí i razancí překonala západoevropské členské státy. Maďarsko se naopak svou distancovanou pozicí dostalo do naprosté izolace. Dříve pasivní a málo viditelné Česko se dnes těší respektu evropských partnerů, což je dále posíleno dobře zvládnutým předsednictvím Rady EU.

Především čeští a polští politici a diplomaté ve svém veřejném i neveřejném vyjadřování oplývají sebevědomím, pocitem zadostiučinění a morální převahy. Středoevropský a pobaltský *leadership* při podpoře Ukrajiny je opakovaně zdůrazňován vůči západoevropským spojencům. Z Prahy pak zaznívají hlasy oznamující návrat „na světovou mapu“ a do centra evropského rozhodování.¹ Visegrádská spolupráce zůstává spíše trpěna, a to zejména díky úsilí premiéra Petra Fialy a navzdory „provokativní“ pozici Viktora Orbána.²

Zdravé středoevropské sebevědomí je na místě. Nemělo by se ale zvrhávat k překládání dobře zvládnuté reakce na ruskou agresi do moralizující kritiky *západoevropských* protějšků, stejně jako přeceňování zdrojů i významu *východního* křídla EU a NATO. Česko by se mělo takovému triumfalismu vyhýbat, zvláště pokud by měl vést k nadřazování se nad spojence. Svě nově nabyté sebevědomí může raději využít k hledání pochopení a kompromisů mezi státy střední a západní Evropy, na jejichž spolupráci bude i nadále odkázáno při prosazování svých klíčových zájmů.

PROBLÉM: ZÁPAD PROTI ZÁPADNÍ EVROPĚ

Po dekádě (*sebe*)*marginalizace* dala ruská agrese střední Evropě příležitost opět zazářit. Česko, Polsko, Slovensko a pobaltské státy se bez váhání, rychle a jednoznačně postavily na stranu Ukrajiny. V rámci EU tak vytvořily avantgardu, která přicházela s aktivními iniciativami a vytvářela tlak na vyčkávající státy západní Evropy. Fialova vláda tuto pozici zastávala po zbytek roku. A to ať se jedná o průlomovou cestu českého, polského a slovinského premiéra do bombardovaného Kyjeva, nebo neúnavnou podporu protiruských sankčních balíčků a maximální pomoci Ukrajině.

Euforie z úspěchu upozadila dřívější sebemarginalizační instinkty střední Evropy, známé např. v podobě rituálního odmítání společného řešení migrace či zelené

transformace. Nahradila je triumfalismem, poháněným mj. pocitem morální převahy.³ Tento *triumfalismus* je sdílen nejen politiky a vysokými státními úředníky, ale i think-tanky a komentátory. Má naprosto oprávněný základ, protože reaguje na dosavadní potlačení hlasu středo- a východoevropských elit v zahraniční a bezpečnostní politice EU.⁴ Z dřívější sebemarginalizace si však zachovává její polarizační potenciál, kdy jinak vítané zdravé sebevědomí přestřeluje právě do vyjadřování morální nadřazenosti.

Rychlá reakce Česka a Polska zároveň upevnila dlouho panující liberálně-konzervativní přesvědčení, že „nová“ Evropa má nahradit tu „starou“ v definování budoucích politik EU. Středoevropané tak podle této teze zprvu po boku Ukrajiny jako jediní bojovali za hodnoty svobodného světa.⁵ Německo se naopak ukázalo jako egoistická či dokonce ekonomicky zkorumpovaná země, francouzský postup jako morálně zkorumpovaný *appeasement*. Polemika Morawieckého s Macronem o jednání s „Hitlerem či Stalinem“ to ilustruje.⁶

Přiznání kandidátského statusu Ukrajině, užší vztahy se západním Balkánem a úspěch ukrajinské protiofenzivy přetavily morální debaty do diskusí o reálném přemístění těžiště evropské politiky na východ. Podobné úvahy navazují na polskou strategii, kterou dlouhodobě budovaly národně konzervativní vlády pod vedením PiS společně s Orbánem, a za částečné asistence Pobaltí. Jejím cílem je ukotvit nové politické a hospodářské centrum EU i NATO na dosud periferním východní křídle Západu. Příkladem je iniciativa Trojmoří nebo dlouholeté posilování kapacit polské armády.⁷

Posílen byl tedy zejména tento konzervativní základ středoevropského atlantismu. Ten svoji podezřívavost vůči západní Evropě kompenzuje spoléháním na prohloubenou hospodářskou a vojenskou spolupráci se Spojenými státy a Velkou Británií. Za pravdu mu nyní dalo větší nasazení těchto mocností v obraně Ukrajiny. Jimi spolufinancovaná poválečná obnova Ukrajiny a absolutně podfinancovaného Trojmoří jsou pak vnímány jako příležitost (viz kapitola D. Šitery) pro institucionalizaci těchto politických ambic.⁸

Nový středoevropský triumfalismus proto s sebou nese více či méně explicitní vymezení, které stojí a padá se současnou reakcí na ruskou agresi. Z takto pojímané střední Evropy je proto vylučován současný Orbánův režim a formát V4, stejně jako je souběžně přepínána kritika západoevropských spojenců. Tím se ale opomíjí dlouhodobá vzájemná závislost a širší rozměr vztahů s dalšími státy EU a NATO.

IMPLIKACE PRO ČESKO: NAPŮL V ČELE EVROPY, NAPŮL ZÁDY K VISEGRÁDU

Zopakujme, že právě zakončené předsednictví Rady EU ukázalo velmi schopnou a konsenzus hledající tvář české zahraniční politiky. Nově nabyté zdravé sebevědomí v tomto smyslu patří k suverénní zahraniční politice. Jenže pokušení triumfalismu a dokonce vidění Česka jako (středo)evropského premianta zároveň zbytečně zakrývá složitá dilemata i vnitřní pnutí, s nimiž se česká diplomacie musí vyrovnávat.

Prvním terčem triumfalistického vymezování je Visegrád, jehož užitečnost či udržitelnost je zpochybňována mj. právě s ohledem na problematické pozice Orbánova Maďarska vůči Rusku a Ukrajině. Zejména liberálnější představitelé vládní koalice upozorňují na notoricky známé problémy Budapešti s právním státem, lidskými právy či zneužíváním prostředků EU. Otevřená kritika a odmítání některých politiků se vůbec setkat s maďarskými protějšky, údajně „trojským koněm Ruska“, pak umožňuje posílat mediálně i přímo celý „umrtvený“ formát V4 do „kómatu“.⁹ Taková rétorika je mírně konzervativnějšími hlasy ve vládě, s Petrem Fialou v čele. To pak vyvolává dvojí rozpor.

Na jedné straně je to očividný rozpor mezi hlasitou kritikou Budapešti a mlčením či krčením ramen v případě podobných problémů geopoliticky spolehlivé Varšavy. Na druhé nastává problém, když má Česko s Maďarskem společný zájem, např. ve vyjednávání přechodného období pro embargo na dodávky ruské ropy. Těžko lze Maďarsko hlasitě odmítat jako proruské a zároveň s ním společně hledat tiché kompromisy.

Druhým terčem kritiky jsou pak státy západní Evropy v čele s Německem. Dodejme, že Česko je zde na oficiální úrovni mnohem umírněnější a konstruktivnější než třeba Polsko. Nakonec český a slovenský vztah k Německu zůstal ve srovnání s Maďarskem a Polskem relativně netknutý, zatímco český vztah k Rusku a Ukrajině se za poslední rok přiblížil polským pozicím.¹⁰ Triumfalistická rétorika je však významně přítomna na řadě poloveřejných fór a nakonec i ve veřejném diskurzu.

Tato kritika sice oprávněně míří na skutečná selhání německé či západoevropské politiky, ale přinejmenším její vypjaté tóny nepomáhají solidní analýze. Namísto hledání příčin odlišných postojů je totiž považuje za *a priori* zbabělé či nemorální, často bez ohledu na širší kontext role těchto zemí v podpoře Ukrajiny. Chybí pak i větší sebereflexe ohledně vlastní (ne)připravenosti. Česká armáda byla např. podfinancovaná podobně jako ta německá. Německo naopak bylo mezi státy EU největším donorem rozvojové pomoci Ukrajině po roce 2014 (a ani v kontextu válečné podpory si nevede zdaleka tak špatně).

STŘEDNÍ EVROPA BEZ TRIUMFALISMU

Česko by mělo využít své nově nabyté sebevědomí pro sjednocování (středo) evropských vztahů. Je totiž jistě možné legitimně poukázat na marginalizaci středo- a východoevropských aktérů a žádat rovnoprávné postavení v EU a NATO, aniž by tím česká zahraniční politika tyto vztahy zbytečně polarizovala. Místo toho může ČR napříště posílit svůj hlas a kapacity vstupováním do různých bilaterálních i minilaterálních vztahů, ovlivňovat je, a tím hledat společná evropská řešení.

Osvědčené formáty středoevropské spolupráce jako Slavkovský formát s Rakouskem a Slovenskem by se měly posílit, zatímco je možné hledat i nové. Visegrádská spolupráce se i nadále vyplatí a je možné ji nyní udržovat alespoň na úrovni pracovních vztahů, nebo ji popř. rozvíjet v méně kontroverzních oblastech, včetně rozvoje nevládní a občanské společnosti.

Naprostou logické je prohloubení vztahů s velkými jižními státy jako Itálií, a to vedle udržování dobrých vztahů s Francií a Německem. V zájmu jejich udržitelnosti by všechny tyto vztahy měly být budovány nadstranicky, nikoli na základě momentálních sympatií a ideologických vazeb. To platí i pro jinak vítané utužení česko-polských vztahů. Polské parlamentní volby na podzim 2023 mohou z vlády po osmi letech odstranit národní konzervativce. Itálie je pak známá pravidelným střídáním vlád.

V českém zájmu je také uklidňovat často oboustranně polarizovanou frontu mezi střední Evropou a Bruselům či Berlínem, což se v době předsednictví dařilo poměrně uspokojivě. Praha tímto bude moci flexibilněji reagovat na politické dění v regionu a jednotlivých zemích, ale pragmatičtěji uchopit i úvahy o přemístění těžiště evropské politiky na východ.

Česko takto může střízlivěji pojmout rekonstrukci Ukrajiny a východní rozšíření. Evropská unie totiž bude těžko plnit vlastní finanční závazky vůči Ukrajině. Podobně zřejmě bohužel opadne i politická vůle k rychlému východnímu rozšíření. Pokud Česko hodlá prosazovat rychlejší rozšíření, bude také muset přistoupit na kompromis s velkými západoevropskými státy stran souběžného prohloubení akceschopnosti EU. Příkladem je zavedení kvalifikované většiny v zahraniční a obranné politice EU (viz kapitolu J. Kováře a J. Eberleho).

- Střední Evropa v čele s Českem a Polskem po dekádě (sebe)marginalizace začala usměrňovat zahraniční a bezpečnostní politiku EU. Hlas a iniciativa Středoevropanů společně s pobaltskými státy předčily západoevropskou reakci vůči ruské agresi proti Ukrajině.

- Nově získané zdravé sebevědomí hrozí přejít v pocit a rétoriku morální převahy nad západoevropskými spojenci. Takový triumfalismus ale více rozděluje, než aby vytvářel podmínky pro posílení spolupráce střední a západní Evropy na základě vzájemného respektu.

- 1 CNN Prima News (2022): Lipavský promluví k Radě bezpečnosti OSN. Česko sevrací na mapu světa, ocenil ministr. *CNNPrimaNews*, 21. 9. 2022 [online]. Dostupné z: <https://cnniprima.cz/prvni-cech-po-triceti-letech-lipavsky-promluvi-k-rade-bezpecnosti-osn-186870>.
- 2 Leinert, Ondřej (2022): Visegrád přežil. Nesrovnalosti jsme si vyjasnili, tvrdil Fiala, zatímco Orbán zlehčoval vzpomínky na Uhersko. *iHned.cz*, 24. 11. 2022 [online]. Dostupné z: <https://domaci.hn.cz/c1-67142280-visegrad-prezil-nesrovnalosti-j sme-si-vyjasnili-tvrdil-fiala-zatimco-orban-zlehcoval-vzpominky-na-uhersko>.
- 3 Barša, Pavel (2022): Na troskách Visegrádské čtyřky vzniká nová střední Evropa. *Alarm.cz*, 8. 6. 2022 [online]. Dostupné z: <https://a2larm.cz/2022/06/na-troskach-visegradske-ctyryky-vznika-nova-stredni-evropa>.
- 4 Krasnodębska, Molly – Krzyzanowska, Katarzyna (2022): A Stigma of a Latecomer. In Conversation with Dr. Molly Krasnodębska. *CEUDemocracy Institute*, 5. 3. 2022 [online]. Dostupné z: <https://revdem.ceu.edu/2022/03/05/a-stigma-of-a-latecomer-in-conversation-with-dr-molly-krasnodębska>.
- 5 Tůma, Petr (2022): Central Europe Leads the Way in Backing Ukraine. Here's its Game Plan for What's Next. *Atlantic Council*, 30. 3. 2022 [online]. Dostupné z: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/central-europe-leads-the-way-in-backing-ukraine-heres-its-game-plan-for-whats-next>.
- 6 iDnes.cz (2022): Jednal byste s Hitlerem? ptal se Morawiecki. Jste antisemita, řekl Macron. *iDnes.cz*, 8. 4. 2022 [online]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/emmanuel-macron-vladimir-putin-polsko-kritika-rusko-ukrajina-valka.A220408_142443_zahranicni_kha.
- 7 Poplawski, Konrad (2022): Trojmoří, střední Evropa a Ukrajina aneb Nové impulsy na východním křídle Západu. *FORUM24*, 8. 4. 2022 [online]. Dostupné z: <https://www.forum24.cz/trojmorí-stredni-evropa-a-ukrajina-aneb-nove-impulsy-na-vychodnim-kridle-zapadu>.
- 8 Gromada, Anna – Zeniuk, Krzysztof (2022): Why Poland may have most to gain from a Russian defeat in Ukraine. *Guardian*, 13. 11. 2022 [online]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2022/nov/13/poland-russia-defeat-ukraine-western-europe>.
- 9 Šídlová, Tereza (2022): Pekarová s Vystřilem bojkotovali schůzku V4. Nechtějí za jeden stůl s Maďary. *Seznam Zprávy*, 16. 11. 2022 [online]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/domaci-politika-pekaro va-s-vystrcilem-bojkotovali-schuzku-v4-nechteji-za-jeden-stul-s-madary-219242>.
- 10 Janebová, Pavlína (2022): TRENDS OF V4 STATES' POLICIES IN EASTERN EUROPE. *AMO*, 30. 11. 2022 [online]. Dostupné z: https://www.amo.cz/wp-content/uploads/2022/11/AMO_Trends_2022_web.pdf.

DOES CENTRAL EUROPE WANT THE WESTERN BALKANS IN THE EUROPEAN UNION?

ASYA METODIEVA

The EU accession of the Western Balkans (WB) has gained a new momentum following Russia's aggression and the granting of EU membership candidate status to Ukraine. The idea of accelerating the process in favor of the WB countries plus Ukraine, Moldova and Georgia has been a part of the political discussions concerned with the need for the EU to reaffirm its geopolitical role in the new situation.¹ Though it does not replace the enlargement process, the European Political Community appeared as a new platform that creates more space for cooperation with the WB countries.

The Central European countries have consistently expressed support for the EU integration of the Western Balkans, yet there is much to be done.² The Czech EU Presidency has achieved some progress on long-lasting issues but failed to engage the region so that the countries would have a more unified voice regarding the accession process. The question is whether formats like the Visegrád Group (V4) can play a meaningful role, since the war in Ukraine has dealt a blow to the platform. Alternatively, other Central European formats can offer concrete forms of support for the WB.

Czechia and other like-minded Central European countries should cooperate on reviving or creating value-based regional formats that could push the integration of the WB as a shared foreign policy priority. To do so, governments across the region should consider joint diplomatic interventions that would help with bilateral and internal issues such as the dispute between Kosovo and Serbia, or that between North Macedonia and Bulgaria, as well as reforms in BiH.

THE WESTERN BALKANS CAN RELY ON VARIOUS FORMATS IN CENTRAL EUROPE, WHILE THE V4 SHOWS ITS LIMITS

Given its stated ambitions and the history of its approach to the region, the V4 was supposed to be a player in the renewed discussion about the EU integration of the Western Balkans. The reality is different, though. The war in Ukraine and the sanctions against Russia create cleavages in the V4, leading Czech, Slovak and Polish politicians to increasingly distance themselves from the group (see the chapter by D. Šitera and J. Eberle).

The dividing line, namely Hungary's controversial stance on Russia's war and the EU's response to it, prevents a more pro-active joint position regarding the inclusion of

the WB into the new enlargement group together with Ukraine. Moreover, Hungary approaches the WB through its self-serving political friendships, polarisation campaigns, and business ties.³ For these reasons, there are now only limited chances for a V4 cooperation on foreign policy, including the question of the integration of the WB into the EU.

This weakens the position of the V4, but strengthens the opportunities for other formats, such as the Austerlitz (Slavkov), the Central European Initiative (CEI), the Three Seas Initiative, or the Central European Defence Cooperation (CEDC), among others.⁴

If there is a political will for it, nothing stops Czechia, Slovakia, and Poland, among other countries in Central Europe, from creating new or utilizing existing formats and working together on how to support the WB on the European path. For instance, the Austerlitz (Slavkov) – an informal cooperation of Czechia, Slovakia, and Austria – can be a platform where political and diplomatic support for the WB is solidified.

THE WESTERN BALKANS: A PRIORITY ON THE CZECH EU PRESIDENCY'S AGENDA?

Czechia has repeatedly expressed its commitment to the integration of the WB into the EU. Yet, domestic and international political limits could possibly explain why Prague was not more assertive in utilizing regional formats that would boost the support for the WB while holding the EU Presidency.⁵ The major external factor, the war in Ukraine, has brought more pressing issues than the enlargement: the energy crisis, inflation, and the refugee crisis.

The EU-Western Balkans Summit, which was the first such summit to be held in the WB, namely in Tirana, was meant to reconfirm the commitment to the integration of the region. While the acceleration of the enlargement process was not high on the agenda,⁶ the Presidency ended with concrete achievements. The EU leaders agreed on granting candidate status to Bosnia and Herzegovina, a visa liberalisation with Kosovo, and opening accession talks with North Macedonia and Albania. These were long-lasting issues in the relations between the EU and the WB.

The enlargement discussion became more present following the launch of the European Political Community (EPC) in October. While the EPC appeared as a re-

sponse to the war in Ukraine, it also promises to be a new space where the voices of the WB countries can be better heard. The EPC is a format that recognizes the geopolitical shifts in Europe and provides an opportunity for a strategic dialogue and alignment between the participating countries.⁷ Yet, the EPC evokes both hope and concern among the WB countries.

The hope is that leaders of non-EU countries sitting around the table will be able to participate in the big discussions concerning the future of Europe. The EPC allows for the inclusion of the WB into a strategic dialogue and facilitates energy and security cooperation. Overall, the EPC opens space for a political consensus concerning the ongoing crises and risks related to the war in Ukraine, including political instability across Europe, inflation, and energy dependence. The EPC further increases the chances for dealing with bilateral relations on a personal basis through agreements between leaders.

The concern, however, is that the new format may slow down the enlargement efforts: since the EPC intends to bring non-EU countries to a closer cooperation with the EU, it risks being treated as a substitute for EU membership, thereby discouraging a full-blown enlargement. Such a development may cement the current stabilitocracies⁸ in the WB or inspire a new form of a ‘geopolitics first’ approach.⁹ Also, broader doubts about the viability of the EPC’s ‘Wider Europe’ concept remain, with some fearing that creating yet another format only contributes to more discussions without actual policy making.¹⁰

CZECHIA’S SUPPORT FOR THE WESTERN BALKANS AFTER THE PRESIDENCY

For Czechia, having the EPC born in Prague was a chance to take a more vocal position on the future of Europe and the role of the EU enlargement process in it. Czechia can prioritise the integration of the WB after the end of the Presidency by taking initiative in regional formats that can make the support for the WB tangible. Becoming more pro-active in engaging with bilateral disputes in the WB should not be seen solely as a question of bilateral foreign policy, but also as one of overall European security.

The achievements of the EU Presidency put Czechia in a position to encourage a cooperation among Central European countries that can provide mediation on issues blocking the accession process, such as the disputes between Bulgaria and North

Macedonia, and Kosovo and Serbia, as well as the institutional crisis in BiH. Progress on either of these issues is not an easy task, especially in times of war in Europe. However, Czechia has already been able to take a stance on some of these issues and thus can strengthen its foreign policy cooperation with its neighbours who are willing to commit to a value-based approach to the WB.

- The V4 has alternatives if the Central European countries are willing to be more proactive in supporting the WB. The question of enlargement can be pushed through functioning regional formats that exclude blockers such as Hungary and include countries like Croatia and Slovenia that are historically linked to the WB.

- The Czech EU Presidency and the launch of the EPC in Prague raise expectations that Central Europe can be more active in mediating contested issues in the WB. Three key priorities for the region should be to encourage a long-term normalization agreement between Kosovo and Serbia; reforms in BiH following its gaining of the EU candidacy status; and solving the dispute between North Macedonia and Bulgaria.

- 1 Brzozowski, Alexandra (2022): Western Balkans Welcome EU's Geo-Strategic Enlargement Shift amid Ukraine War. EURACTIV.com, 6. 12. 2022 [online]. Available from: <https://www.euractiv.com/section/enlargement/news/western-balkans-welcome-eus-geo-strategic-enlargement-shift-amid-ukraine-war/>.
- 2 Griessler, Christina (2018): The V4 Countries' Foreign Policy Concerning the Western Balkans. *Politics in Central Europe*, Vol. 14, No. 2 (September 1, 2018), pp. 141–164.
- 3 Edit Inotai (2021): Orban: Hungary Gives €100 Million Support to Bosnian Serbs. *Balkan Insight* (blog), 21. 12. 2021 [online]. Available from: <https://balkaninsight.com/2021/12/21/orban-hungary-gives-e100-million-support-to-bosnian-serbs/>.
- 4 Cabada, Ladislav (2018): The Visegrad Cooperation in the Context of Other Central European Cooperation Formats. *Politics in Central Europe*, Vol. 14, No. 2 (September 1, 2018), pp. 165–179.
- 5 Čermák, Petr (2022a): Can the Czech EU Presidency Bring Western Balkans Accession Any Closer? *Balkan Insight* (blog), 28. 2. 2022 [online]. Available from: <https://balkaninsight.com/2022/02/28/can-the-czech-eu-presidency-bring-western-balkans-accession-any-closer/>.
- 6 Čermák, Petr (2022b): Czech EU Presidency and the Western Balkans: The Story of a Sidelined Policy. *Association for International Affairs* (blog), 20. 10. 2022 [online]. Available from: <https://www.amo.cz/en/confronting-multiple-crises-local-and-international-perspectives-on-policy-making-in-kosovo/>.
- 7 Groupe d'études Géopolitiques (2022): What Can the European Political Community Achieve. *geopolitique.eu*, 9. 11. 2022 [online]. Available from: <https://geopolitique.eu/en/2022/10/05/what-can-the-european-political-community-achieve/>.
- 8 Bieber, Florian (2018): The Rise (and Fall) of Balkan Stabilocracies. *Horizons: Journal of International Relations and Sustainable Development*, No. 10, pp. 176–185.
- 9 Zora Hesová, Zora – Sterić, Luka – Metodieva, Asya (2022): Geopolitical Momentum for WB-EU Relations: Chances and Risks for Western Balkans in the Context of the War in Ukraine, December 2022 [online]. Available from: https://www.flu.cas.cz/images/akce/prednasky_seminare/2022/Geopolitical_Momentum_5.12.22.pdf.
- 10 Tidey, Alice (2022): European Leaders Hail United Stand over Russia's War in Ukraine. *Euronews.com*, 6. 10. 2022 [online]. Available from: <https://www.euronews.com/my-europe/2022/10/06/european-political-community-european-leaders-gather-to-discuss-new-club-of-nations>.

DOPADY RUSKÉ AGRESE
NA UKRAJINĚ NA
BLÍZKOVÝCHODNÍ
BEZPEČNOST: KDO JSOU
(PROZATIMNÍ) VÍTĚZOVÉ
A PORAŽENÍ?

JAN DANIEL

Blízkovýchodní (geo)politika se v důsledku ruské agrese na Ukrajinu proměnila méně, než se dalo očekávat. Pro Evropu ale rozhodně nejde o pozitivní vývoj. Zatímco Rusko si i přes své četné neúspěchy v ukrajinské kampani zatím svou pozici na Blízkém východě udrželo, řada regionálních mocností dokázala pragmaticky využít konfliktu a jeho dopadů ve svůj, přinejmenším krátkodobý, prospěch. Zároveň, pro slabší státy v regionu znamenají následky války prohloubení jejich vlastních krizí. Co Blízkému východu, Evropské unii a České republice může přinést souběh těchto tří trendů? Byť předvídat politický vývoj v regionu se ukázalo v minulé dekádě jako prakticky nemožný úkol, tato kapitola nabízí obrázek Blízkého východu dominovaného asertivními regionálními mocnostmi a zároveň sociální a ekonomickou nestabilitou v řadě ostatních států regionu.

ANALÝZA PROBLÉMU

V minulé dekádě řada analytiků popsala „ruský návrat“ na Blízký východ. Mediálně nejviditelnější částí tohoto návratu se stala od roku 2015 intervence za účelem podpory režimu syrského prezidenta Bašára Asada provázená brutální leteckou kampaní. Ta s iránskou podporou pomohla zvrátit vývoj konfliktu a udržet Asada u moci. Syrská kampaň Rusku pomohla se etablovat jako významný regionální aktér a předvést, či z dnešního pohledu spíše výrazně nafouknout, kvalitu svých vojenských technologií. Rusko ale rozšířilo svou roli i mimo Sýrii. Prostřednictvím Wagnerovy skupiny a dodávek materiálu zasáhlo do konfliktu v Libyi a rozšířilo své vztahy s arabskými státy Perského zálivu nebo s Egyptem, tedy tradičními spojenci Spojených států. Rusko zároveň uzavřelo nové koordinační dohody se zeměmi OPEC, posílilo v regionu své investice v energetice a uzavřelo dohody o nových zbrojních kontraktech.¹ Tyto aktivity, kombinované se slábnoucím zájmem Spojených států o region, v minulých letech přinesly Rusku mocenskou a diplomatickou pozici, kterou na Blízkém východě naposledy disponovalo během studené války.

Ruské neúspěchy při invazi na Ukrajinu, provázené vysokými ztrátami a postupným náběhem západních sankcí, s sebou přinesly spekulace o omezení působení Ruska mimo Ukrajinu a oslabení jeho globální mocenské pozice. Ruská armáda byla v minulých měsících v Sýrii výrazně méně aktivní a stáhla některé své jednotky a techniku, včetně části klíčových protileteckých systémů S-300.² Rusové si v zemi nicméně stále udržují kontrolu. I přes katastrofální ekonomickou a humanitární situaci v zemi se prozatím nezdá, že by Asadovu režimu hrozil pád, nebo že by se odvrátil od svých spojenců. Posílána je také ruská strategická vazba s Íránem, která se ze Sýrie rozšířila i na Ukrajinu díky

iránským dodávkám bezpilotních letounů a dalšího materiálu.³ Wagnerovské jednotky se nestahují z Libye a Rusko si udržuje vliv na vývojem v zemi.⁴ Rusku se prozatím daří odstínit i další dopady jeho agrese na jeho diplomatickou pozici v regionu. Byť ruské vojenské exporty zažily (i díky západním sankcím) prudký propad a jejich budoucnost je diskutabilní,⁵ ruská diplomacie na poli energetické diplomacie a koordinace s kartelem OPEC jsou dotčeny méně. Některé aspekty ruské geopolitické pozice na Blízkém východě tak sice byly otřeseny, Rusové se ale prozatím dokázali na novou situaci adaptovat.

Dopady ruská agrese vůči Ukrajině se zároveň protínají s asertivnější politikou mocností v Perském zálivu a řady dalších regionálních hráčů. Ta má své hlubší kořeny v minulé dekádě a deziluzi z politiky Spojených států vůči blízkovýchodnímu regionu, nicméně současně rostoucí ceny energetických surovin, evropská energetická krize a snaha Západu získat významné blízkovýchodní státy v soupeření s Ruskem na svou stranu dává řadě států do rukou nové trumpfy. Státy jako Saúdská Arábie či Spojené arabské emiráty a další významní producenti energetických surovin tak dosahují poprvé za posledních deset let výrazně přebytkových rozpočtů. Zároveň se u nich střídají západní delegace, které se buď snaží zajistit energetické dodávky, nebo tyto státy odcizit Rusku. Vzhledem k tomu, že státy Perského zálivu se staly (prozatím) bezpečným přístavem pro ruský kapitál a OPEC nevyslyšel volání prezidenta Bidena, aby neomezovaly těžbu ropy, se západní snahy setkaly se spíše omezenými úspěchy.⁶

Z války nicméně dokázaly získat prospěch i další blízkovýchodní státy, a to jak vůči Západu, tak vůči Rusku. Turecko neváhalo krizi využít pro posílení své diplomatické role jako vyjednavče, zatímco Rusku nechalo svou ekonomiku otevřenou a posílilo svou reputaci jako exportéra vojenských technologií.⁷ Jiným příkladem může být dlouholetý ruský spojenec (a člen OPEC) Alžírsko, které přispěchal se slibem posílení dobře zaplacených energetických dodávek do Evropy (konkrétně do Itálie). Zároveň se očekává jeho vyjednávání o ekonomické a vojenské podpoře s Ruskem, tentokrát za podmínek výhodných pro vládnoucí alžírský režim.⁸

IMPLIKACE

Rusko tedy na Blízkém východě do jisté míry oslabuje, ale alespoň prozatím si udržuje své pozice. Zároveň, především (byť nejenom) státy bohaté na energetické suroviny dokáží z dopadů ruské agrese na Ukrajinu těžit. Kdo tedy vychází na Blízkém východě jako oslabený a co to do budoucna znamená pro EU a její členské státy včetně ČR?

V první řadě jsou na straně poražených bezesporu ty státy, na které dopadají vyšší ceny potravin a energetických surovin. To se týká např. Egypta, Jordánska či Íránu, ale ještě v mnohem větší míře země jako Tunisko, Irák, Sýrie či Libanon, které již před začátkem války na Ukrajině čelily výrazným ekonomickým problémům. Jejich prohloubení může vést (a v posledních měsících i vedly) k vlně veřejných protestů, nebo ke snahám o emigraci jejich obyvatel.⁹ Za kratší konec provazu ve vztahu s blízkovýchodními mocnostmi ale v současnosti tahají také evropské státy. Ty jsou kvůli zabezpečení svých energetických potřeb a snahy o čelení ruskému vlivu v regionu nuceny upozadovat řadu výhod, které vůči blízkovýchodním režimům mají, ať již se týkají jejich zahraniční politiky nebo dodržování lidských práv.

V tomto ohledu tedy mají dopady ruské agrese vůči Ukrajině na Blízkém východě zřejmě implikace i pro EU a specificky Českou republiku. Pokud byla v minulosti EU kritizována (navzdory jižnímu rozměru politiky sousedství) za velmi omezenou schopnost ovlivňování dění na Blízkém východě a zaměření se primárně na řešení bezprostředních humanitárních krizí, rozvojovou asistenci, nebo pragmatické dohody s místními režimy, lze se domnívat, že v současném kontextu bude její přímý vliv ještě omezenější. O budoucím vývoji v regionu tak alespoň v nejbližším horizontu budou více rozhodovat vzájemné konflikty místních mocností (a jejich velmocenských patronů), přičemž Evropě nepřátelské Rusko si zde udržuje roli významného diplomatického hráče a aktéra schopného ovlivňovat řadu pro Evropu citlivých konfliktů, ať již v Sýrii či Libyi.

Takto nestabilní a nepřátelské prostředí ale zároveň neznamená, že evropská humanitární a rozvojová asistence by v budoucnu byla potřebná méně než dříve. Ekonomické a humanitární problémy řady blízkovýchodních států sice místní mocnosti mohou využít pro své mocenské hry a poskytnout omezené zdroje svým klientům, nicméně negativní dopady těchto krizí ponese mimo místních obyvatel právě Evropa. Unie a Česká republika se tak ještě výrazněji než dříve ocitají v nezáviděníhodné situaci, kdy budou nuceny reagovat na krize ve svém jižním sousedství, ale zároveň nad nimi budou mít menší kontrolu. To vše zároveň v situaci, kdy se na východní hranici EU odehrává válka působící energetickou krizí a příchod velkého množství uprchlíků a členské státy vynakládají nemalé prostředky na řešení těchto výzev.

VÝHLEDY

Varovat před budoucí nestabilitou na Blízkém východě se stalo analytickým klišé. Vývoj načrtnutý na předchozích řádcích ale nedává příliš prostoru k optimistickým vy-

hlídkám. Regionální soupeření, které se na Blízkém východě rozhořelo během minulé dekády, stále neustalo a růst asertivity některých států ho může opět posílit. To se týká především konfliktu mezi arabskými státy Perského zálivu a Íránem, nicméně roztržky mezi jednotlivými zálivovými monarchiemi v minulých letech dávají tušit, že potenciál pro případné konflikty není nezanedbatelný. Ekonomické, politické a sociální krize, kterými i v důsledku dopadů ruské agrese vůči Ukrajině prochází řada slabších států regionu, pak mohou vytvořit nová kolbiště také pro regionální soupeření, ať již by se odehrávalo v podobě zástupných politických, či dokonce ozbrojených konfliktů. To sebou samozřejmě nese hrozbu další eskalace a nestability.

S tím se pojí i budoucí role Ruska na Blízkém východě. Jeho bližší příklon k Íránu promítnutý do vzájemné podpory může Rusko postupně vzdálit arabským zálivovým státům. Ty sice mohou oceňovat pragmatické přínosy vzájemné spolupráce, ale zároveň mohou být ochotné vystupovat proti (oslabenému) Rusku tam, kde to může oslabit jejich rivaly. Postupný úpadek ruské ekonomické pozice a statutu zbrojního exportéra nejspíše povede k dalšímu omezení jeho vlivu v regionu. Rusko si tak nejspíše dokáže udržet pozice aktéra schopného vstoupit do místních konfliktů a narušovat jejich řešení, stejně jako významného diplomatického aktéra, ale hlavní zdroje jeho triumfálního „návratu na Blízký východ“ v minulé dekádě budou pravděpodobně oslabeny. Vzhledem k vzestupu asertivity regionálních mocností to ale více stability Blízkému východu nepřinese.

- Ruská invaze na Ukrajinu se na Blízkém východě promítla v podobě posílení pozice států exportujících energetické suroviny. Nicméně oportunisticky ji dokázaly využít i další regionální mocnosti.
- Rusko i přes problémy své ukrajinské kampaně Blízký východ neopouští a prozatím si udržuje své mocenské pozice. Do budoucna budou nicméně pravděpodobně oslabeny.
- Evropská unie a Česká republika jako její členský stát by se měly připravit na Blízký východ definovaný zájmy vybraných regionálních mocností a ekonomickými problémy slabších států.

- 1 Bechev, Dimitar – Popescu, Nicu – Secieriu, Stanislav (eds.) (2021): *Russia Rising: Putin's Foreign Policy in the Middle East and North Africa*. London: I. B. Tauris.
- 2 Mardasov, Anton (2022): *Keeping up appearances: The Ukraine war's effect on Russian deployments in Syria* [online]. Dostupné z: <https://www.mei.edu/publications/keeping-appearances-ukraine-wars-effect-russian-deployments-syria>.
- 3 Gramer Robbie – MackInnon, Amy (2023): Iran and Russia Are Closer Than Ever Before. *Foreign Policy.com* [online]. Dostupné z: <https://foreignpolicy.com/2023/01/05/iran-russia-drones-ukraine-war-military-cooperation/>.
- 4 Africa News and AFP (2022): Libya: risk of partition with the delay of the elections – UN. *africanews.com* [online]. Dostupné z: <https://www.africanews.com/2022/11/16/libya-risk-of-partition-with-the-delay-of-the-elections-un/>.
- 5 Defense News (2022): Russia forecasts drop in arms export revenue. *Defensenews.com* [online]. Dostupné z: <https://www.defensenews.com/global/europe/2022/08/29/russia-forecasts-drop-in-arms-export-revenue/>.
- 6 Rivlin, Paul (2022): The Ukraine War and the Middle East: The Rich Get Richer and the Poor Get Poorer. *Moshe Dayan Center* [online]. Dostupné z: <https://dayan.org/content/ukraine-war-and-middle-east-rich-get-richer-and-poor-get-poorer>.
- 7 Bourcier, Nicolas (2022): Turkey has turned into a trade platform between Russia and the West. *Le Monde* [online]. Dostupné z: https://www.lemonde.fr/en/international/article/2022/10/24/turkey-has-turned-into-a-trade-platform-between-russia-and-the-west_6001620_4.html.
- 8 Mardasov, Anton (2022): Algeria forces Russia to make concessions. *Al-Monitor* [online]. Dostupné z: <https://www.al-monitor.com/originals/2022/11/algeria-forces-russia-make-concessions>.
- 9 Steinberg, Guido (2022): How the Ukraine War Is Impacting the Middle East. *Internationale Politik Quarterly*, 4. 7. 2022 [online]. Dostupné z: <https://ip-quarterly.com/en/how-ukraine-war-impacting-middle-east>; Chehayeb, Kareem (2022): Syrians in Lebanon fear deportation, see Europe as beacon. *The Christian Science Monitor*, 21. 7. 2022 [online]. Dostupné z: <https://www.csmonitor.com/World/Middle-East/2022/0721/Syrians-in-Lebanon-fear-deportation-see-Europe-as-beacon>; Karam, Souhail (2022): Surge in Migrant Crossings Brings Tunisia's Crisis to Europe. *Bloomberg*, 3. 11. 2022 [online]. Dostupné z: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-11-03/surge-in-migrant-crossings-brings-tunisia-s-crisis-to-europe?leadSource=verify%20wall>.

RUSSIA'S WAR ON
UKRAINE AND THE FOOD
SECURITY IN THE MIDDLE
EAST AND NORTH AFRICA

CLÉMENT STEUER

The Russian war on Ukraine threatens global food security, especially in the Middle East and North Africa (MENA) region. This is a risk for the stability of the Southern and Eastern Mediterranean in the European neighborhood. The Czech Republic will be affected through its humanitarian involvement and economic exports in the region. However, this crisis has deeper roots, ranging from the economic marginalization of the agricultural sector in the region to climate change. In the near future, agricultural and environmental issues will have a more important place in the MENA politics. As such, they should be addressed by EU Member States as they may impact on their external trade, their humanitarian policy and possibly their security policy.

THE PROBLEM

The Russian war in Ukraine has increased stresses in the global food supply chain. This is threatening the food security of many countries in the world, especially those dependent upon the import of cereals. The surge in the price of fertilizers also affects the whole agricultural production and the rising energy costs have an impact on the imported goods. Despite the Russian-Ukrainian grain agreement signed last July, and the return of food prices to pre-war levels, the situation remains uncertain. The MENA region is the region most impacted by the current food crisis. According to the IMF Managing Director, Kristalina Georgieva, 141 million people across the Arab world were exposed to food insecurity in October 2022. The MENA countries are already dealing with a surge of cereal prices and shortages in essential goods. Even the countries less dependent on Black Sea imports, such as Algeria and Morocco, face an important increase of bread prices, which directly impacts state budgets through the subsidies. As shown by a recent Arab Research Centre for Political Studies (CAREP) report,¹ the governments alternate between reassuring speeches and symbolic police operations targeting black market operators, to avoid creating a feeling of panic which would create shortages through a massive rush on the goods.

This situation would likely affect the stability in the region – as happened in the past. The 1980s' hunger riots are still present in the Egyptian, Moroccan, and Tunisian collective memories. Also, the food price hike probably played a major role in triggering the Arab Spring in 2011. The Tunisian president Kais Saeed, who seized all the powers in July 2021 following days of riots and demonstrations all over the country, was already facing the same situation again in October 2022.

Indeed, food insecurity reinforces inequalities and social injustices. According to the last FAO report on the State of Food Security and Nutrition in the World,² undernourishment most severely hits the most vulnerable demographics: women, rural populations, and people who have not received formal education. Syria and Yemen are the most affected countries in the region as a result of long civil wars and state weakness, compounding the humanitarian crisis their populations suffer. This aggravation of inequalities increases the risk of violent protests at a time when the states are weakened by the subsidized food price rise. A potential destabilization of the region would in turn reverberate significantly over the sea in Europe in terms of security (the weakening or, worse, the collapse of states would open new spaces for the development of jihadi militant groups) and in terms of migration caused by a food shortage and political turmoil. In addition, such a potential destabilization could offer China and Russia an opportunity to increase their influence in the region.

The Russian war in Ukraine has drastically aggravated the situation, but the problem has structural roots beyond the current crisis. At the global level, malnutrition and undernourishment were slightly but constantly decreasing until 2015. Since then, the prevalence of undernourishment jumped from 8 to 9.8% of the world population according to the FAO.³ The COVID-19 pandemic aggravated the situation, and the status quo was not fully restored in 2021. One of the underlying causes of the current crisis is the economic marginalization of the MENA agricultural sector, which was sacrificed for the benefits of industrial development and real estate speculation. Last but not least, the most important systemic cause of the food insecurity is climate change, which already affects the region, causing severe drought and water shortages.

IMPLICATIONS FOR THE CZECH REPUBLIC

Food security issues in the MENA will indirectly affect the Czech Republic through its involvement in the region (humanitarian assistance, external trade). Moreover, the whole EU would be impacted by a possible destabilization of its southern neighborhood (refugees, terrorism).

In June 2022, the Arab Coordination Group Food Security Initiative was created by a dozen Arab banks and investment funds, with a budget of USD 10 billion.⁴ It finances the governments so that they would be able to cover the import costs of basic com-

modities, and supports projects to ensure long term food security. The same month, the World Bank approved a USD 500 million loan to the Egyptian government to ensure access to bread for everyone in the country and support reforms in food securities policies.⁵ The EU addressed the issue as well last year, both before and during the CZ PRES, using a range of different tools. It created “solidarity lanes” as alternative logistic routes to the Black Sea market. It also furnished emergency relief through the EUR 7.7 billion allocated for food security for 2021–2024. The EU Member States also supported international initiatives such as the Black Sea Grain Initiative (UN) and the Food Agriculture Resilience Mission (a France and World Fund Programme).

Moreover, the Czech Republic has been active in the domain of humanitarian aid in the region, especially in Syria and Iraq, and participates in the construction of infrastructures in the refugee camps (in Jordan and Lebanon). CZK 300 million has been allocated to its Reconstruction Programme for the Middle East for the period 2022–2024. The Czech Republic is also involved in the region through its Programme of Activities for Supporting Source and Transit Countries of Migration in Africa. Lastly, food security issues will likely have implications for the Czech investments in the MENA. Egypt is traditionally one of the Czech Republic’s main partners in the region in terms of receiving Czech economic exports. Yet during the past decade, the Czech Republic extended its economic activities also into the Arabian Peninsula, Morocco, Tunisia, Iran, Jordan and even Iraq and Syria.

FORESIGHT

The current projections from the FAO indicate that 8% of the world population will still be facing hunger in 2030 – the same proportion as in 2015.⁶ Water scarcity will also likely increase in the MENA region during the coming decades.⁷

The current crisis could push some countries of the region to move towards self-sufficiency, at least in goods considered as strategic (e.g. wheat). The notions of food security, self-sufficiency and food sovereignty will likely take on more importance in the public debate and even in the domestic politics of some MENA countries. At the same time, water scarcity may increase regional tensions – as is already the case between Egypt and Ethiopia – and could also aggravate territorial inequalities within some countries.

The attention of the international community and financial institutions in this domain will probably shift towards sustainable and low-resource methods of agriculture, with

an increasing emphasis on a reform of dietary habits aiming at reducing greenhouse gas emissions. In this context, the development policies – especially in the agricultural domain – should become more important for Western countries in order to prevent instability.

The international community should also be prepared for the eventuality of more state failures in the region, in particular by increasing the support to vulnerable groups and displaced people. The counterterrorist cooperation with southern and eastern countries should be maintained and, if possible, strengthened to face the possibility of future threats linked to the weakening of state institutions.

- The Russian war in Ukraine threatens food security in the MENA region. This constitutes a risk for its stability, and potentially affects EU Member States, including the Czech Republic.
- MENA food security issues have deeper causes such as current agricultural policies and climate change. The EU and the Czech Republic should encourage the region's local governments to address these causes to ensure stability in the region by supporting vulnerable groups, as well as a future policy shift toward sustainable agriculture and food sovereignty.
- The means of such support should include, above all, agricultural development policies (with a strong focus on the green transition and the reduction of the social and territorial imbalance as well as gender inequalities) and increased investment in humanitarian relief targeting displaced people.

ENDNOTES

- 1 Bousset Pierre (2022): *Le pain de la colère: Inflation et pénuries au Maghreb*. CAREP, 1. 11. 2022 [online]. Available from: <https://www.carep-paris.org/publications/axes-de-recherche/europe-monde-arabe/papiers-de-recherche-europe/le-pain-de-la-colere-inflations-et-penuries-au-maghreb/>.
- 2 FAO (2022): *The state of food security and nutrition in the world*. Food and Agriculture Organization of the United Nations 2022 [online]. Available from: <https://www.fao.org/publications/sofi/2022/en/>.
- 3 Ibid.
- 4 The OPEC Fund for International Development (2022): *Arab Coordination Group (ACG) Institutions launch food security action with initial US\$10 billion package* [online]. Available from: <https://opecfund.org/media-center/press-releases/2022/arab-coordination-group-acg-institutions-launch-food-security-action-with-initial-us-10-billion-package>.
- 5 The World Bank (2022): *US\$ 500 Million Project Will Help to Strengthen Egypt Food and Nutrition Security* [online]. Available from: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2022/06/28/us-500-million-project-will-help-to-strengthen-egypt-food-and-nutrition-security>.
- 6 FAO (2022): *The state of food security and nutrition in the world*, op. cit.
- 7 Jihane, Boudiaf – Wiegert, Ralf – Ghozzi, Yasmine (2022): *Water: The dilemmas MENA governments are facing*. *S&P Global Market Intelligence*, 31. 1. 2022 [online]. Available from: <https://www.spglobal.com/marketintelligence/en/mi/research-analysis/water-the-dilemmas-mena-governments-are-facing.html>.

THE CYBERSECURITY
IMPLICATIONS OF
RUSSIA'S WAR ON
UKRAINE

LINDA MONSEES

The war in Ukraine has demonstrated how vulnerable states are to cyberattacks and how much they rely on transnational tech companies. Multiple actors are involved in cybersecurity – ranging from international tech companies to private security firms to governmental agencies. Since cyberattacks transcend national boundaries, protection against these attacks is always a transnational task. This means that the question of the role of transnational tech companies and their possible regulation is crucial. Private companies such as Microsoft and Google have been pivotal in securing technology and fending off attacks. That is why Czech and EU policies need to reconsider the relationship between government and private companies. What should the responsibility and authority of private tech companies be in times of war?

Russia has targeted critical infrastructure and public institutions inside and outside Ukraine.¹ Attacks on information infrastructure (dis- and misinformation campaigns) have been continuous and the question of securing energy infrastructures is vital not only for Ukraine but also for Czechia and the EU. Czech politics and society need to acknowledge that cybersecurity is not only a military issue but also a societal one.

Securing against cyberattacks is a paramount challenge in this conflict. Protection against cyberattacks requires a set of specific skills, knowledge and technologies that need to be deployed with the right timing. For attacking and defending cyberspace private companies play an important role. The war in Ukraine shows that cybersecurity is a societal problem and that in times of war, the role of private tech companies is pivotal.

THE AMBIGUOUS ROLE OF PRIVATE COMPANIES IN CYBERWAR

Cyberattacks can include targeted attacks such as the destruction of gas pipelines that Ukraine experienced in October 2022 or disinformation campaigns that spread false political information. In Ukraine, what we observe is not a cyberwar but a conflict in which cyberattacks play a crucial role in combination with traditional military attacks.

The images of cyberattacks have changed over the past decades, evolving from doomsday scenarios to recognising their prevalence in all sectors of society. Especially in the wake of 9/11, predictions about a nearing cyberwar usually rested on ideas of high-impact terrorist attacks conducted by a single individual. The past decade, however, has shown that those kinds of high-impact low-probability attacks are not the main prob-

lem.² What is rather the problem is low-scale attacks that often go unnoticed by the public. DDoS attacks, (industrial) espionage and ransomware attacks cause huge economic losses but are also used by governments for espionage. Ransomware attacks demonstrated to the public how transportation (like the Deutsche Bahn) and health services (like the British NHS) are highly vulnerable. The variety of past incidences shows the vulnerability of many infrastructures and the multiplicity of actors involved as sources but also targets of attack. Cybersecurity can thus no longer be only understood as a military issue but concerns societal security.

One question is then how actors involved in cyberattacks multiply. Not only military and governmental agents are involved. Private tech companies play a major role in conducting, preventing and analysing cyberattacks. These companies appear in different roles in debates on cyberattacks: First, they can be victims of cyberattacks if data is stolen from them or if their infrastructure is disrupted. Second, they can be the direct or indirect perpetrator if they either launch cyberattacks or sell the software or knowledge about vulnerabilities to other actors. Third, they can help secure cyberspace. This role of protection might be their main business model. Think about antivirus software, but it can also just be a side aspect to their main business. This development of the privatisation of security is, of course, neither new nor restricted to the realm of cybersecurity.

However, big tech companies possess unique data such as satellite images or knowledge such as that of vulnerabilities and exploits of commonly used software. In this way tech companies such as Microsoft or Alphabet become part of military efforts. What is remarkable about the Ukrainian–Russian war is how quickly major companies sided with Ukraine and assisted them. This means that their role is never neutral and is critical to understanding future conflicts. The global character of the company but also the data and infrastructures involved, make the question of regulation and control paramount. Early in the conflict, Microsoft published a report about the situation in Ukraine and its efforts to help the country.³ The report is important in summarising the amount and kinds of attacks targeted against Ukraine. Even though Microsoft does not have a full overview of the situation and we cannot be sure of how much of their information they publicised, the report has been crucial in informing the public about the state of cyberattacks in the conflict. Microsoft highlighted its own capabilities and made visible not only how state and non-state actors rely on a few quasi-monopolistic companies but also how powerful these companies are when cooperating with state actors. Tech companies are core actors for any kind of future conflict. Ongoing questions about regulating Big Tech companies appear in a new light. Regulation is not only a question of protection of rights such as data protection versus hampering innovation; it is now also a question of what kind of power these companies will have in the future.

THE NEED FOR REGULATION

Private companies have unique capabilities that in some aspects surpass those of nation states. Czech and European policies need to come to terms with these novel capabilities. Especially in times of war the role of private tech companies needs to be reassessed.

Consequently, the relationship between public and private actors and their responsibilities and capabilities is fundamentally shifting. The recent debate on digital sovereignty shows how the question of dependency on technology and tech companies becomes a problem for the EU.⁴ The EU – and governments around the world – depend on a few companies that can produce specific high-end technologies, collect or analyse Big Data or provide essential infrastructure. This dependency will only increase. Advanced technologies such as Artificial intelligence (AI) or microprocessors rely on specialised global supply-chains, and raw materials are often rare. In times of war this dependency becomes more visible but also more vital. The question ahead is then how to rethink questions about the power, legitimacy and responsibility of private tech companies. Can we reduce our dependency on specific technologies? And if not, how do we want to govern the access to those technologies and their providers?

The answer to those questions will not be easy and requires us to rethink the relationship between private and public authority and how private companies serve public interest. While the West might applaud the activities by Microsoft and the way other companies boycott Russia, in future conflicts, the power of private companies might become a larger problem for Czechia. That is why we need a more fundamental debate on the role of private tech companies especially in war times and the possibilities of regulation.

This debate must be conducted on the national, European, and global levels. Regulation and innovation are often seen as opposing views but it does not need to be the case when thinking of cybersecurity in a conflict zone. Indeed, major tech companies ask for more regulation when it comes to ethically sensitive technology such as AI. Similarly, regulation is needed for developing sophisticated technology, securing complex supply-chains and protecting critical infrastructure. These kinds of regulations do not harm but allow for innovation. Furthermore, they will allow for better protection in future conflicts.

THE WAY FORWARD: REASSESSING BIG TECH IN SOCIETY

The war in Ukraine has shown the need to reassess the role of tech companies and digital technologies. Questions about the role of technology in society, the producers, and the authority that determines access to it are complex and require answers. The current Czech Cybersecurity Strategy (2021–2025) states the need for cooperation with private actors. However, policy makers need to reflect on the exact scope of this cooperation. These challenges cannot be met on the national level but need EU-wide responses.

- Policy makers and IT experts must acknowledge that cybersecurity is a societal issue and requires technological, military, sociological and political expertise.
- Czechia and the EU need to reassess their technological dependencies and ensure higher resilience in case of a future disruption of these dependencies.
- Czechia should continue its efforts to reduce the usage of third-party providers coming from China and Russia.
- Higher awareness of the power of private companies should lead to increased regulation efforts.
- A stronger cooperation between public and private actors – on national and transnational levels – has to establish clear boundaries of the responsibilities and authorities in times of war.

ENDNOTES

- 1 Monthly Report of Nukib, February 2022 [online]. Available from: https://www.nukib.cz/download/publications_en/2022-02_FINAL_ENG.pdf.
- 2 Dunn Cavelty, Myriam – Wenger, Andreas (2020): Cyber Security Meets Security Politics: Complex Technology, Fragmented Politics, and Networked Science. *Contemporary Security Policy*, Vol. 41, Special issue, pp. 5–32.
- 3 *Special Report: Ukraine. An overview of Russia's cyberattack activity in Ukraine*, 27. 4. 2022 [online]. Available from: <https://query.prod.cms.rt.microsoft.com/cms/api/am/binary/RE4Vwwd>.
- 4 Monsees, Linda – Lambach, Daniel (2022): Digital sovereignty, geopolitical imaginaries, and the re-production of European identity. *European Security*, Vol. 31, Issue 3, pp. 377–394. Available from: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09662839.2022.2101883>.

RUSSIA'S WAR ON UKRAINE AND CHINA'S NEXT MOVE

JAN ŠVEC

Czechia should closely follow China's approach towards the war in Ukraine and do its utmost to avoid a dangerous escalation of the tensions between the EU and China. As an EU member, Czechia should ensure the protection of its crucial technology and know-how and limit its cooperation with China in areas where security and human rights are concerned. However, a complete isolation of China would only intensify the pressure on the Chinese leadership to provoke conflict.

On 4 February 2022, China and Russia signed a joint statement defining their relationship as a friendship with “no limits” and “no ‘forbidden’ areas of cooperation”. Three weeks later, only four days after the closing ceremony of the Olympic Games in Beijing, Russia launched the invasion of Ukraine. The next day, Xi Jinping spoke to Vladimir Putin on the phone. The summary of the call was an early sign of China's subsequent ambiguous approach to Russia's invasion. Xi expressed an understanding of the “reasonable security concerns of all countries”, but he also argued that “China determines its position concerning the Ukrainian issue on its own merits” and supports “resolving the issue through negotiations with Ukraine”. China then abstained from voting at the UN Security Council on the resolutions condemning the aggression of Russia and the annexation of the three Ukrainian regions.

Chinese diplomacy insists that the “strategic mutual trust” of the two countries is “as stable as mountains” and “has been further consolidated” during 2022. Nevertheless, it has been filled with many contradictions. Chinese propaganda adopts the Russian interpretation, does not call the conflict a war, and blames the USA and NATO for the conflict by arguing that they provoked Russia. However, China does not directly support Russia's aggression either, repeatedly calling for an end to the military action and expressing the need to avoid a nuclear war. In September, Putin admitted that China has “concerns” over Russia's invasion.

In the war in Ukraine, China seeks to play a dualistic role. It maintains economic and diplomatic relations with the EU and the USA, while keeping the cooperation with Russia. Nevertheless, such an approach might not be sustainable. On the one hand, the Chinese leadership may sense an opportunity to shape the international order, and begin openly supporting Russia and preparing its invasion of Taiwan. On the other hand, China may realize that cooperation with the EU and the US is more advantageous and define itself more clearly against Russia. Representatives of the EU and the Czech Republic should strive for the latter scenario.

COOPERATION YES, COOPERATION NO

The cooperation between China and Russia following Russia's invasion of Ukraine has been rather inconsistent. In September of last year, China sent troops to the Vostok-2022 military exercise in Russia. In December of the same year, a joint sea military exercise in the East China Sea was held for the tenth consecutive year. However, Beijing refused to provide military support to Moscow already at the beginning of the invasion and has not been supplying it with sophisticated technology such as aircraft components. But Russia's imports of microchips and electrical components from China doubled in the first half of 2022, and some of these technologies may have military applications.

Imports of raw materials from Russia to China have increased significantly since the invasion, and China has overtaken Germany as the largest importer of Russian oil. Following the SWIFT ban on Russian entities, Russia's use of the RMB to conduct international transactions has skyrocketed, and Russia is now the third-largest market for transactions denominated in the RMB. However, the Chinese company UnionPay refused to replace Visa and Mastercard as the company for issuing payment cards to Russian banks. While the long-lasting constructions of cross-border rail and road bridges in the Far East were finished during 2022, no new joint Belt and Road Initiative projects were announced for the first time in several years.

Meanwhile, China is strengthening its own military power and expanding its international influence. It increases its military presence near Taiwan and in the South China Sea and proposes new international initiatives. The most recent are the Global Development Initiative (GDI) and, following the invasion of Ukraine, the Global Security Initiative (GSI). These are filled with many vague statements about promoting international peace and cooperation but include no concrete proposals.

IS CHINA MORE INTERESTED IN THE EU THAN IN RUSSIA?

The China-Russia partnership has not been historically based on deep trust. When foreign powers were dismantling China in the 19th century, Russian imperialism joined in

and seized large parts of China's territory. The tense relationship continued during the Soviet-China split. The current "strategic mutual trust" is linked to the personal relationship between Putin and Xi and their shared grievances towards the West. Under different circumstances, Beijing might abandon Moscow. Such circumstances might be Putin's departure from power or Russia's use of nuclear weapons, but also China acknowledging the benefits of international stability and good relations with the EU and the USA. In economic terms, the EU is more important for China than Russia. Its trade with the EU is almost seven times higher than its trade with Russia. The EU market is crucial for the export of Chinese goods and China needs highly advanced components from the European market. As Xi said to Charles Michel in December, the EU is crucial for China's modernization. Chinese diplomacy is careful not to cut ties with European leaders and it officially designates the EU as a "comprehensive strategic partner", the same term it uses for Russia. The EU should seize the opportunity and act confidently towards China, being aware of its strong position.

ISOLATION OF CHINA WOULD INCREASE THE TENSIONS

The EU-Chinese cooperation should continue in all possible areas, according to the Strategic Outlook of the EU from 2019, but under the condition of equal rights and transparent rules. The conclusion of the Comprehensive Agreement on Investment (CAI), which has already been discussed for seven years now, would be an important step for addressing the asymmetries in their relations. The EU might also assist China in solving its humanitarian crisis. A good recent example is the offer from the EU to supply free anti-Covid vaccines. The EU should deal with China in a coordinated manner. German Chancellor Olaf Scholz's visit in November 2022 was an example of a solitary approach that was underlined by Scholz's rejection of a coordinated visit with French President Emmanuel Macron. Any change in the approach of the Czech diplomacy towards China should be consulted with the other Member States. Czechia should also not engage individually in China-led initiatives, including the newly introduced GDI and GSI. What is advantageous for the EU cohesion is that initiatives such as the former 16+1 have largely lost their significance.

A UNITED EU IS THE STRONGEST DETERRENT TO AN INVASION OF TAIWAN

China tends to perceive EU diplomacy as dependent on the US and it urges European leaders to “formulate their own policy”. European leaders should make it clear to China that they formulate their approaches independently and emphasise that Russia’s aggression threatens European security. China should be also confronted with the fact that Russia violates the values China claims to uphold, including those promoted by the GSI. The European leaders should be careful not to use threats or evoke in any way a subordinate position of China, as the Chinese are highly sensitive to such language due to grievances that date back to the Opium Wars and the “century of humiliation”.

While repeatedly insisting on preferring non-military means to achieving a unification with Taiwan, Chinese diplomacy always adds that it has the right to a military intervention as a last resort. An escalation of tensions with the West and increasing socio-economic problems might urge China to seek alternative sources of legitimacy through military means. While supporting a fair relationship with China, the EU should maintain a consistent approach towards Russia. A strong and united West might be the most efficient deterrent against China invading Taiwan. The EU might also strategically and militarily assist Taiwan in its preparation for a possible invasion while avoiding directly promoting its sovereignty.

- The EU should endeavour to motivate China to define itself against Russia. Central to the EU strategy should be to persuade China that an improvement in the EU-Chinese mutual relations would be more beneficial for China than maintaining or even deepening its support for Russia.
- Further isolation of China would only increase the tensions. The EU should thus promote a symmetric and fair cooperation with China in all possible areas in accordance with the Strategic Outlook from 2019. The negotiations over the Comprehensive Agreement on Investment should be restored.
- Czechia should coordinate any change of its approach towards China with the other EU members, regardless of whether it would concern restrictions on the mutual cooperation, an increased support of Taiwan, or, on the contrary, participation in China-led initiatives.

ČESKO-AFRICKÉ VZTAHY
PO RUSKÉ INVAZI
NA UKRAJINU: HLEDÁNÍ
CESTY ZE VZÁJEMNÉHO
ODCIZENÍ

ONDŘEJ HORKÝ-HLUCHÁŇ

Ruská invaze na Ukrajinu ve světě oživila vzorce geopolitického myšlení z dob studené války. Nejsilněji se projeví zejména ve státech Evropské unie, které byly součástí sovětského bloku, včetně Česka. Velmi intenzivně však rezonují i v zemích tehdejšího třetího světa a především Afriky, která usilovala o zachování neutrality v konfliktu mezi někdejší Západem a Východem. Propast v již tak odlišném myšlení mezi globálním Severem a Jihem se tak dále prohloubila a ohrožuje i slibně se rozvíjející vztahy mezi ČR a Afrikou, kde bude na konci století pravděpodobně žít více než 40 % světové populace.

Česká rozhodovací sféra mívá nezdědka problémy vyhodnotit národní zájmy v Africe, Asii a Latinské Americe samostatně. Místo toho je druhotně odvozuje od zájmů EU či dalších spojenců. V případě vztahu k Africe však v Česku do hry vstoupily především právě geopolitické reminiscence. Od února 2022 tak dominuje pohled, ve kterém je Afrika „bitevní pole, kde musíme zvítězit nad ruským narativem“.¹ Toto chápání je však v protikladu k africkému politickému diskurzu, který se naopak vymezuje proti pojetí kontinentu jako pouhého objektu velmocenských zájmů.

Vládní *Strategie pro působení České republiky v Africe* z dílny MZV přijatá s půlročním odstupem od ruské invaze je bezesporu kvalitním, komplexním a do velké míry progresivním dokumentem. Obsahuje ovšem hned 33 odkazů na Rusko (a jen devět na podstatně aktivnější Čínu). Zároveň dokonce třikrát opakuje tezi, že v Africe je Česko vnímáno jako nestranné a koloniální minulostí nezatížené.²

Tato kapitola upozorňuje, že dynamika současného geopolitického myšlení toto zatížení naopak posílila jak na straně Česka, tak i samotných afrických zemí. Česká i unijní diplomacie proto stojí před výzvou zabránit ještě většímu odcizení mezi oběma bloky. K tomu je nutná nejen reflexe vlastních východisek, ale také lepší pochopení geopolitického uvažování na africkém kontinentě.

PROBLÉM I: ZÁTĚŽ MINULOSTI JAKO PŘEKÁŽKA NA AFRICKÉ STRANĚ

Neochota téměř poloviny afrických států odsoudit ruskou invazi při březnovém hlasování ve Valném shromáždění OSN byla pro mnohé překvapením. Vedle aktérů s nejsilnějšími vazbami k Rusku totiž rezoluci nepodpořily ani další země, zejména pak ty se silnou protikoloniální tradicí a historií kladných postojů k Sovětskému svazu. Jeho his-

torická podpora protikoloniálních hnutí je totiž neoddiskutovatelná a z afrického pohledu zcela zastíňuje totalitární povahu sovětského zřízení i imperiální politiku SSSR ve Evropě.

Pozitivní vnímání sovětské role pak přešlo téměř výhradně na Rusko, zatímco Ukrajinu si s ním Afrika tolik nespojuje. Ukrajina jako součást SSSR přitom během studené války Africe nenabízela – a dodnes nepřestala nabízet – jen příležitosti pro vysokoškolské studium, ale podílela se třeba i na vojenském výcviku národně osvobozeneckých hnutí. Obavy o bezpečnost afrických studentů a studentek bezprostředně po ruském útoku a silně medializované případy nerovného zacházení při evakuaci navíc příčky obvinění z rasismu především Ukrajině – a ne Rusku, kde přitom zůstává endemickým problémem.

Vedle historického kontextu je také třeba porozumět, že z afrického pohledu je válka proti Ukrajině vzdálený konflikt na jiném kontinentě. Běžní Afričané a Afričanky, ale ani místní politici a političky často nemají o nic větší potřebu snažit se jej pochopit, než je tomu v případě Evropanů a Evropanek u afrických konfliktů. Protiruské rámování českého vztahu k Africe tak předpokládá povědomí a interpretaci ukrajinské situace, která v Africe zkrátka neexistuje.

Průzkumy *Afrobarometru* napříč kontinentem také dokazují, že nejen elity, ale i běžní občané a občanky afrických zemí velmi dobře rozlišují mezi praktickými přínosy jednotlivých mocenských hráčů. Afričané a Afričanky např. oceňují bezprostřední benefity Čínou vybudované infrastruktury, zůstávají ale skeptičtí k jejímu rozvojovému modelu, preferují demokracii a kladou velký důraz na odpovědnost politiků občanům. I přes větší část nerozhodnutých přesto stále vnímají Rusko méně negativně, než vnímají bývalé koloniální mocnosti.³

PROBLÉM II: ZÁTĚŽ MINULOSTI JAKO PŘEKÁŽKA NA ČESKÉ STRANĚ

Historické reflexy Afričanů a Afričanek můžeme z Česka ovlivnit jen obtížně. Pokud ale propadneme sílícímu narativu o Africe jako předmětu svárů velmocí v nové studené válce a budeme africké země přesvědčovat proti spolupráci s Ruskem a popř. i Čínou, naše strategie může být nakonec kontraproduktivní.

Přístup „zadržování“ totiž africkým zemím de facto upírá svrchovanost a právo provádět samostatnou, vzájemně výhodnou politiku s vícero partnery. K opačnému, africké zájmy respektujícímu přístupu se proto přihlásily i Spojené státy a namísto soutěžení s Čínou se v Africe snaží zaměřovat na oblasti s vlastní přidanou hodnotou (byť v praxi je prosazování této politiky složitější).

Stejně tak je omylem odřezávat se od dědictví působení v rámci bývalého východního bloku. V africkém vnímání totiž neexistuje mezi Československem a Českem žádný zlom. Československo nebylo v Africe nikdy nestranným hráčem. Naopak se výrazně angažovalo v budování kapacit nových států a nepřímě se účastnilo zástupných válek na kontinentu. Z toto důvodu bývalo vnímáno spíše jako samostatný hráč, možná jako satelit, ale nikoliv pouhý vazal či kolonie Sovětského svazu.⁴ Proto je dnešní srovnávání Československa a Afriky jako obětí impéria z afrického pohledu špatně pochopitelné.

Identifikace se Západem pak u samostatného Česka vedla k jisté netečnosti vůči porušování mezinárodních norem ze strany západních států, jakkoliv tyto prohřešky správně kritizujeme např. právě u Ruska a Číny. Ze strany Afriky, která není a nikdy nebyla ani Západem, ani Východem, je ale porušování mezinárodního práva a lidských práv skutečně „prašť jako uhoď“, což vysvětluje její potřebu odstupu a nezávislosti. Kromě nestranného zhodnocení a rehabilitace československého působení v Africe je proto v české politice nutné kriticky reflektovat i tento problém.

DŮSLEDKY PRO ČESKO A EU

Vztahy mezi Afrikou a EU se nacházejí v krizi. Česko zde může přispět nejen k narovnáání vlastního vztahu k Africe, ale i k celoevropské sebereflexi a citlivější politice paměti. Bez zhodnocení nejednoznačné, zdaleka nejen negativní role současné Evropské unie v africké historii totiž není možné vytvořit politiku založenou na skutečném partnerství, o kterou EU dlouhodobě bezúspěšně usiluje.

V praktické rovině bude pro Evropskou unii v nadcházejících letech klíčové využít relativně stabilnějšího společného rozpočtu oproti rozpočtům členských států pro udržení své africké politiky ve světle očekávané prioritizace Ukrajiny a východního sousedství. Zároveň ale bude Evropská komise muset projít hlubokou sebereflexi a úpravou vnějších politik tak, aby využila objemu rozvojové pomoci k budování vzájemně prospěšných partnerství s africkými vládami i občanskou společností. Vnímání EU zůstává nesmazatelně

zatížené africkými zkušenostmi s evropskými koloniálními velmocemi. Potřeba změny ale vytváří prostor pro země jako Česko, pokud ovšem správně uchopí svoji roli.

Dobře míněná snaha neztrácet zřetel z Afriky skrze její uchopení optikou střetu s Ruskem totiž může svádět ke kontraproduktivním postojům vůči africkým zemím. Ruské dezinformační kampaně v Africe a specificky v Sahelu, na něž česká diplomacie intenzivně upozorňuje, jsou skutečným problémem. Politika zadržování Ruska v této specifické oblasti konkrétní nabídkou českých kapacit pro práci s dezinformacemi má jistě smysl. Česká republika by se však měla především zaměřit na samotnou proměnu vnější politiky EU procházející vystřízlivěním po neúspěchu členení mnohočetným krizím v Sahelu a zejména v Mali, ze kterého se EU i její členské státy stahují.

VÝHLED: BEZ POLITICKÉ VŮLE V AFRICE NEOSLABÍ JEN RUSKO, ALE I EU

Válka na Ukrajině Rusko v Africe neposílí. Ať již příčinu přímých či nepřímých dopadů ozbrojeného konfliktu na Ukrajině připíší africké vlády kterékoli straně, párijský status Ruska se bude prohlubovat s omezením jeho hospodářských kapacit. Pokračující válka může dále zejména vyčerpat výrobní a vývozní kapacity vojenského materiálu, který je hlavním zdrojem ruských příjmů. Ruské zaměření na nestabilní režimy – strategie, kterou již Čína opustila – se rovněž z dlouhodobého hlediska nevyplácí.⁵

To neznamená, že Rusko v Africe ztratí schopnost generovat devizové příjmy prodejem nerostných a zemědělských surovin a v omezené míře nabízet za úplatu vojenské a bezpečnostní služby. Dále bude podryvat politickou stabilitu afrických zemí a pozici Evropské unie prostřednictvím nízkonákladových zásahů do informačního prostoru a konečně také využívat mezilidských vztahů a „protiimperialistického“ kapitálu sympatií získaných během i po konci studené války.

Koncentrace finančně náročné podpory ve východním sousedství ale těžko zabrání efektu vytlačování pomoci jiným regionům i v samotné Evropské unii. Oslabené příjmy vlád v důsledku zpomalení růstu povedou k silnému tlaku na stávající financování politik v jižním sousedství. Lepší povědomí o geopolitických posunech v Africe tento efekt jen těžko kompenzuje.

Vzhledem k dlouhodobému způsobu fungování unijních politik toto riziko leží především na úrovni bilaterálních vztahů. Výhoda strukturálních kapacit leží nesrovnatelně více na straně Evropy než Ruska. Pokud však EU svoji politiku výrazně neefektivní a neposílí její soudržnost, z evropského zpomalení budou v Africe opět profitovat zejména Čína, Indie, Turecko nebo země Perského zálivu podobně jako během pandemie COVID-19.

- Posilování ruských aktivit v Africe je často spíše důsledkem selhání afrických a evropských politik než jejich příčinou. Česká republika a Evropská unie by měly vzájemné partnerství stavět na základě společných zájmů spíše než na základě negativního protiruského, popř. i protičínského rámování.
- Česká republika by měla porozumět a ve své strategické komunikaci a veřejné diplomacii respektovat historické úsilí afrických zemí nepřipojovat se exkluzivně k žádnému geopolitickému bloku.
- Česká diplomacie by ve vztahu k Africe měla opustit sebevnímání Československa během studené války jako oběti Sovětského svazu a přihlásit se ke svým historickým přínosům v intenzivní podpoře budování nezávislých afrických států.

- 1 iRozhlas (2022): Lipavský: Dříve do Česka přijíždělo 250 Rusů denně. Nově zavedeme sankce na ruské „Goebbelse“. *iRozhlas*, 4. 12. 2022 [online]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/jan-lipavsky-rusko-valka-na-ukrajine-cesko-eu-sankce-migrace_2212040500_aur.
- 2 MZV ČR (2022): Strategie pro působení České republiky v Africe, 26. 9. 2022 [online]. Dostupné z: https://www.mzv.cz/file/4774516/Strategie_pro_pusobeni_CR_v_Africe.pdf.
- 3 Appiah-Nyamekye Sanny, Josephine – Selormey, Edem (2021): Africans welcome China's influence but maintain democratic aspirations. *Afrobarometer Dispatch No. 489*, 15. 11. 2021 [online]. Dostupné z: https://www.afrobarometer.org/wp-content/uploads/2022/02/ad489-pap3-africans_welcome_chinas_influence_maintain_democratic_aspirations-afrobarometer_dispatch-15nov21.pdf.
- 4 Mark, James et al. (2019): *1989: A Global History of Eastern Europe*, Cambridge: Cambridge University Press; Muehlenbeck, Philip E. (2016): *Czechoslovakia in Africa, 1945–1968*. Basingstoke: Palgrave Macmillan; Richterova, Daniela – Pešta, Mikuláš – Telepneva, Natalia (2021): Banking on Military Assistance: Czechoslovakia's Struggle for Influence and Profit in the Third World 1955–1968. *The International History Review*, Vol. 43, No. 1, s. 90–108. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/07075332.2020.1763422?journalCode=rinh20>.
- 5 Viz Lanfranchi, Guido – de Bruijne, Kars (2022): The Russians are coming! The Russians are coming? Russia's growing presence in Africa and its implication for European policy. *CRU Report*, Clingendael Institute, June 2022 [online]. Dostupné z: https://www.clingendael.org/sites/default/files/2022-06/The_Russians_are_coming_4eproof.pdf.

O AUTORECH

→ *Federica Cristani*

je vedoucí Centra mezinárodního práva ÚMV. Od února 2021 je také hostující seniorní výzkumníci na Laponské univerzitě (FI) a od března 2022 hostující výzkumníci na Kolegiu Matyáše Korvína v Budapešti. Mezi její hlavní výzkumné zájmy patří mezinárodní ekonomické právo, politika subregionálních skupin v Evropě a mezinárodní právo v kyberprostoru. Je spolupředsdkyní koordinační komise zájmové skupiny pro mezinárodní ekonomické právo Evropské společnosti pro mezinárodní právo (ESIL).

→ *Jan Daniel*

působí jako výzkumný pracovník a vedoucí Centra pro studium globálních regionů ÚMV. Předmětem jeho odborného zájmu jsou politika a bezpečnost na Blízkém východě se zaměřením primárně na Libanon a Sýrii, dále česká a evropská zahraniční a bezpečnostní politika vůči zemím Blízkého východu a diskuse o problematice hybridní války. Mimo to je členem redakce časopisu *Czech Journal of International Relations / Mezinárodní vztahy* a vyučuje na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy.

→ *Ondřej Ditrych*

je ředitelem ÚMV a docentem na katedře mezinárodních vztahů Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy. Zabývá se terorismem a revolučním násilím v globální politice, NATO a evropskou bezpečností, etnopolitickými konflikty v postsovětském prostoru a globálními trendy a jejich předpověďmi. V minulosti byl také analytikem v NATO SHAPE, přidruženým výzkumným pracovníkem při European Union Institute for Security Studies, hostujícím výzkumníkem na CERI, Sciences Po Paris a Stiftung Wissenschaft und Politik Berlin a výzkumným pracovníkem na Belfer Center na Harvard University.

→ *Jakub Eberle*

je ředitel výzkumu ÚMV. Předmětem jeho odborného zájmu jsou teorie mezinárodních vztahů, česká a německá zahraniční politika, politika střední Evropy a kritické přístupy k hybridní válce. Je členem programové rady Nadace Forum 2000 a výkonné rady International Association for the Study of German Politics. Přednáší na Vysoké škole ekonomické v Praze.

→ *Matúš Halás*

je seniorním výzkumným pracovníkem v Centru evropské politiky ÚMV. V letech 2016 až 2018 působil na Baltic Defence College v estonském Tartu a předtím jako odborný asistent na Ústavu evropských studií a mezinárodních vztahů v Bratislavě. Zaměřuje se na problematiku odstrašení, strategické adaptace, evropské bezpečnosti a Severoatlantické aliance. Výzkumné pobyty absolvoval na Centre de recherches internationales (Sciences Po) a na National War College (USA).

→ *Ondřej Horký-Hlucháň*

je seniorním výzkumným pracovníkem v Centru globální politické ekonomie ÚMV. Předmětem jeho odborného zájmu je vládnutí globálního a udržitelného rozvoje, rozvojová spolupráce a gender. Regionálně se zaměřuje na Afriku. Vyučuje na Západočeské univerzitě v Plzni a je členem výkonného výboru EADI – Evropské asociace rozvojových výzkumných a vzdělávacích institucí.

→ *Jan Kovář*

působí jako zástupce ředitele výzkumu ÚMV a vedoucí Centra evropské politiky. Zajímá se o institucionální a komparativně politickou dimenzi evropské integrace, zahraniční politiku EU a také migraci, vše především ve spojení s politikou střední a východní Evropy. Přednáší na University of New York in Prague a Metropolitní univerzitě Praha. Vedle toho je zástupcem šéfredaktora časopisu *Czech Journal of International Relations/Mezinárodní vztahy*.

→ *Martin Laryš*

působí jako výzkumný pracovník Centra globální politické ekonomie ÚMV. Předmětem jeho odborného zájmu je energetická politika a politické násilí v post-sovětském prostoru se zaměřením na ozbrojené konflikty, organizovaný zločin, extremismus a terorismus.

→ *Asya Metodieva*

je výzkumná pracovnice v Centru evropské politiky ÚMV. Ve svém odborném výzkumu se věnuje mobilizaci radikálních hnutí a rolí sociálních sítí na radikalizaci. Mezi její širší odborné zájmy patří terorismus a další formy politického násilí a polarizační a radikalizační aktivity. Její výzkum se v širších souvislostech zaměřuje na oblast západního Balkánu a jihovýchodní Evropy. V roce 2021 působila jako Visegrad Insight Fellow.

→ *Linda Monsees*

je seniorní výzkumná pracovnice Centra governance nových technologií ÚMV. Zaměřuje se na studium mezinárodní bezpečnosti a dopadu digitálních technologií na bezpečnostní postupy, ale také na širší společnost. Dalšími oblastmi zájmu jsou témata týkající se dezinformací, sledování a digitální bezpečnosti, v současné době i evropská kybernetická bezpečnost a problematika přístupu ke kybernetické bezpečnosti z kritického hlediska.

→ *Clément Steuer*

je výzkumným pracovníkem Centra pro studium globálních regionů ÚMV. Jeho odborným zájmem je komparativní politika regionu MENA, systémy politických stran, sociální hnutí a změny režimu. Pracoval jako výzkumný pracovník v CNRS (Francie), CEDEJ (Egypt) a v Orientálním ústavu Akademie věd ČR. Podílel se na ERC projektu TARICA.

→ *Daniel Šitera*

je vedoucí Centra globální politické ekonomie ÚMV. Studoval globální studia a politologii v Praze, Vratislavi a Lipsku. Zaujímá se o komparativní a mezinárodní politickou ekonomii, střední a východní Evropu a ekonomickou dimenzi evropské integrace.

→ *Jan Švec*

je výzkumným pracovníkem v Centru pro studium globálních regionů ÚMV. Předmětem jeho odborného zájmu je především role moderních technologií v nedemokratických politických systémech a politický systém Číny. Absolvoval výzkumnou stáž ve Stockholmu a studijní pobyty v Pekingu, Chang-čou a Vladivostoku. Vyučuje na Masarykově ústavu vyšších studií Českého vysokého učení technického v Praze.

